

D. KOKER EN J. MELKMAN

**Modern-
Hebreeuwse
poëzie**

No. 2

D. KOKER EN J. MELKMAN

Modern-Hebreeuwse poëzie

5702 – 1941

JOACHIMSTHAL'S BOEKHANDEL, UITGEVERS-
EN DRUKKERIJBEDRIJF N.V., AMSTERDAM-C.

INLEIDING

Verantwoording

De samenstelling van deze bloemlezing bracht eigenaardige moeilijkheden met zich mede. In het algemeen staat men bij een bloemlezing voor de vraag, of men zich moet laten leiden door zijn persoonlijke aesthetische waardering of door de representativiteit van dichter en gedicht. Deze vraag hebben wij ons ook voorgelegd en beantwoord door aan onze waardering de voorkeur te geven boven de dichterfaam. Wij hebben er niet naar gestreefd de meest op de voorgrond tredende figuren te doen vertegenwoordigen. Bij deze stof was dit des te eerder mogelijk, omdat de meesten van de jonge Palestijnse dichtergeneratie in Nederland zelfs niet bij name bekend zijn.

Er deden zich bij deze bundel echter andere vragen voor, waarop de samenstellers een antwoord moesten geven. Eén van deze was of een eerste bundel modern-Hebreeuwse poëzie met Nederlandse vertaling niet moest trachten een globaal beeld te geven van de prestaties van het jonge Erets-Jisraeel en daarom pogen een zo groot mogelijke verscheidenheid in onderwerpen en dichtvormen te bereiken. Wij meenden van wel en hebben gestreefd naar een representatie van het leven in Erets Jisraeel in al zijn geledingen.

Maar in de tweede plaats moesten wij het volgende onder ogen zien. De Hebreeuwse taal heeft een zodanige structuur, dat zij zich niet licht in het Nederlands laat weergeven: de Hebreeuwse literatuur heeft daardoor én door de eeuwenoude traditie vaak een stijl, die zwaar gaat van reminiscenties en associaties aan het verleden, speciaal aan de Bijbelse literatuur maar ook vaak aan nabijbelse geschriften. Zinnen of zelfs enkele woorden krijgen daardoor, wanneer ze in een bepaald verband gebruikt worden, een accent, dat dengene, die vreemd is in de oude literatuur, ontgaat. Deze stijl is vrijwel niet in een andere taal over te brengen. Als wij dus gedichten tegenkwamen, waarin zeer vele van dergelijke zinspelingen voorkwamen, waren wij genoodzaakt ze ongeacht hun waarde niet op te nemen. Men zal dientengevolge in deze bundel weinig gedichten vinden, wier inhoud door zinspeling sterk met het verleden gebonden is. (Over de bijzondere waarde van deze aanknopingen zal nog nader gesproken worden). Wij betreuren dit ten zeerste, maar moesten na enkele pogingen van de bewerking van dit soort gedichten afzien.

Het gevolg hiervan was, dat van sommige dichters, wier naam geen geringe klank bezit in de Hebreeuwse literaire wereld, vaak geen gedichten konden worden opgenomen. Ook namen wij van dichters, wier kracht in langere, vaak epische gedichten ligt, niets op, omdat de beperkte omvang van dit boekje het plaatsen van gedichten van verscheidene bladzijden uitsloot. Een verdienstelijk dichter als D. Simonowitz viel b.v.

uit, wiens kleiner werk volgens ons oordeel niet op het peil staat van zijn grote gedichten. Eveneens was dit het geval met de al te cerebrale poëzie van bekende dichters als Avigdor Hameïerie en Salman Sjneoor, al hebben beiden ook niet nagelaten grote invloed uit te oefenen op menigeen in Erets Jisraeel.

In een bepaald opzicht was onze keuze en tevens ons oordeel over verschillende dichters zeer belemmerd. Wij konden n.l. niet beschikken over alle werken, die wij wilden raadplegen. De slechte verbindingen van het ogenblik maakten het ons onmogelijk om meer dan wat wij zelve bezaten en van anderen konden lenen in te zien en te bewerken.

Desondanks hopen wij een indruk gegeven te hebben van de betekenis van de modern-Hebreeuwse poëzie. Voordat wij echter de aard van de hier opgenomen gedichten beschrijven, moeten wij, ook uit gebrek aan een handboek over dit onderwerp, een kort overzicht geven van de geschiedenis van de Hebreeuwse literatuur, waarzonder deze poëzie niet te begrijpen is.

Ontwikkeling van de Hebreeuwse literatuur

De oorsprong van de Hebreeuwse literatuur vinden wij in Tanach. Het mag vreemd lijken, dat wij dat nadrukkelijk vaststellen, omdat er toch geen ouder document in de Hebreeuwse taal bestaat. De teksten worden echter maar al te vaak zuiver godsdienst-historisch onderzocht met voorbijgaan van de literaire waarde. In dit bestek is het echter van belang Tanach

in de eerste plaats te zien als de literaire uiting van wat er leefde in het volk van Israël.

De literatuurgeschiedenis van het Hebreeuws, ook al wil men slechts een klein onderdeel van dit grote gebied bespreken, kan niet volledig behandeld worden zonder de literaire betekenis van Tanach duidelijk in het licht te stellen. Daar vindt men immers alle genres van literatuur reeds aanwezig: proza en poëzie, juridische en historische literatuur, ethische en filosofische. Voor den lezer van tegenwoordig hebben al deze genres een gemeenschappelijke trek: elk nog zo klein onderdeel heeft een religieus karakter. Maar anderzijds moet men de veelzijdigheid niet over het hoofd zien. En bovendien moet men erbij bedenken, dat veel van wat er in de oudste tijden geproduceerd werd, verloren is gegaan, zoals ons uit citaten in Tanach blijkt. Als we dit in het oog houden dan leren we Tanach zien als een document, dat weliswaar geheel en al beheerst wordt door één gedachte, maar dat desondanks getuigt van de veelzijdigheid van een volk, dat een normale ontwikkeling in eigen land doormaakte. Een volk, dat begiftigd was met een bijzonder religieus en poëtisch talent: het Hooglied, de Psalmen, de profetische literatuur zijn daarvan het overtuigend bewijs.

De vrije ontplooiing van de artistieke gaven, welke in Tanach tot uitdrukking komen, werd ruw belet door een belangrijke wijziging in de politieke en sociale positie van het Joodse volk. Met de verwoesting van de eerste tempel zette practisch de diaspora

in en met de verwoesting van de tweede tempel werd de ballingschap een onontkoombare, ook ideologisch gerealiseerde noodzakelijkheid. De normale ontwikkeling van de nationale krachten was afgelopen en er voltrok zich een proces, dat wij steeds kunnen zien bij volkeren — en hierin verschillen volkeren niet van individuen —, die onder abnormale omstandigheden leven. Het is alsof de veelzijdigheid van vroeger, van de Tanachtijd, volkomen verloren is gegaan. Al het denken en voelen concentreert zich thans om één punt: het nationale ongeluk en de hoop op herstel. Elke literaire uiting heeft daarop betrekking: en de vroegere geschriften worden ook allemaal in die ene zin uitgelegd. Doordat de Joden de studie van de wet als een verschansing tegen het galoeth opwierpen wordt eeuwenlang het gehele leven beheerst door de bestudering van juridische voorschriften al of niet verbonden met speculaties over de bevrijding uit de nood van de ballingschap.

Het kan zijn, dat er nog andere literatuur was. In elk tijdvak bestaat bij den mens behoefte zijn indrukken literair te verwerken. Maar toch is het bestaan ener profane Hebreeuwse literatuur in de Romeinse keizertijd en de vroege Middeleeuwen niet waarschijnlijk. In zijn eigen omgeving kon geen Joodse schrijver de zo nodige weerklank vinden. Wie iets persoonlijks te zeggen had, iets dat niet sloeg op de wet of op het nationale ongeluk, deed dat niet in het Hebreeuws, maar in de landstaal. Het Hebreeuws werd heilige taal: taal van het grootse verleden, zoals dat nog

voortleefde en steeds zou blijven voortleven in de wet en zijn verklaring.

Linguistisch had deze ontwikkeling belangrijke gevolgen. Het Hebreeuws had in de loop der jaren verschillende wijzigingen ondergaan. De laatste stukken van de canon zijn al geheel anders van taal dan de eerste. Dit normale proces zette zich voort en leidde tot het ontstaan van het misjna-Hebreeuws, dat een geheel eigen karakter draagt, o.a. ook door het opnemen van vele leenwoorden uit het Grieks en het Latijn. Het feit echter, dat de studie van de wet, zoals zij later het Joodse leven beheerste, in hoofdzaak bedreven werd in Babylonië, leidde tot de overheersing van het Aramese dialect, waarin de Gemara geschreven is. De latere auteurs houden aan dit dialect vast. Echter, en dit is het fatale punt, vaak zonder voldoende beheersing van deze taal en in elk geval zonder waardering voor de uiterlijke taalkundige vorm van hun geschriften.

Alleen de poëzie behield nog enige vrijheid. De religieuze poëzie gaf vaak nog uitdrukking aan het individuele gevoel van den dichter. Weliswaar werd het grootste deel van deze poëzie gewijd aan liturgische doeleinden; maar men voelt toch duidelijk, dat hier dichters spreken, die niet uitsluitend om een leemte in de godsdienstoefening te vullen hun gedichten schreven, maar hoe zij, diep onder de indruk van Gods grootheid of van het leed van hun volk, daaraan met de hun ten dienste staande middelen adaequate uitdrukking proberen te geven.

De eentonigheid van de Hebreeuwse literatuur scheen voorgoed doorbroken te worden met de aanvang van het Spaanse tijdvak. De omstandigheden voor de Joden in de Arabische wereld waren vrij gunstig. De grote nood, die hun gedachten geheel en al gericht had op één doel, verminderde snel. Het is alsof de mens ruimer ademen kon en verheugd was eens over iets anders te kunnen spreken dan over dat wat hem steeds hinderde. Er ontstaat een rijke literatuur op allerlei gebied. Tegelijkertijd verdiept men zich in het Hebreeuws: de eerste taalkundige verhandelingen over het Hebreeuws zijn uit deze periode.

Duidelijk valt waar te nemen, dat een neiging bestaat tot terugkeer naar het Hebreeuws van Tanach, dat nu ook ijverig bestudeerd en verklaard wordt.

Toch was de opbloei van betrekkelijk korte duur. De omvang ook van het Hebreeuwse taalgebied werd slechts weinig verrijkt. De meeste werken op gebieden, welke buiten de traditionele Hebreeuwse literatuur lagen, werden in het Arabisch geschreven. Dank zij de vertalers en hun moeizame pogingen de gedachten der schrijvers in het Hebreeuws weer te geven, bleven vooral de filosofische geschriften behouden.

Wel merkt men nog na het Spaanse tijdvak vaak de invloed, die dit tijdperk heeft uitgeoefend. Maar in hoofdzaak beperkt zich de literatuur weer tot haar oude genres van de verklaring en uitwerking van wettelijke voorschriften.

Op het einde van de achttiende eeuw schijnt zich

het phaenomeen van het Spaansche tijdvak te herhalen. De Joden in West-Europa beginnen zich vrijer te bewegen. Er komt emancipatie en waar deze niet onmiddellijk plaats vindt, is er althans de strijd voor een verbetering van de positie der Joden.

De leidende Joodse figuren uit het begin van het emancipatorische tijdvak wilden niet, zoals men vaak ten onrechte gemeend heeft, een volkomen vermeniging van de Joden met hun omgeving en een oplossing van het Joodse volk. Integendeel, zij zagen in de emancipatie een mogelijkheid voor het Joodse volk om zich juist als volk gunstig te ontwikkelen, zich te verheffen tot het punt, waarop alle West-Europese volkeren zich bevonden. Een nieuwe bloei voorspelden zij voor de Joodse natie. Geen gebruik meer van een bastaardtaal, zoals het Jiddisj, geen beperking meer van het Joodse leven tot de studie van de wet. Terugkeer tot het Hebreeuws, het zuivere Hebreeuws van Tanach, was de leuze. Een geheel geslacht van schrijvers en dichters beoefent weer de Hebreeuwse taal en schrijft daarin over allerlei onderwerpen.

Het is hier niet de plaats in te gaan op de fouten, die deze stroming maakte. Genoeg zij het te constateren, dat het tot een opbloei van Hebreeuwse literatuur in Duitsland nooit gekomen is. Na het eerste geslacht stond er geen tweede op om het werk voort te zetten en te verbeteren.

Toch was het werk van deze mensen niet vergeefs. Want het drong door tot Oost-Europa, waar grote groepen Joden in gesloten massa woonden. Daar ging men zich nu ook bezighouden met de literatuur van de

West-Europese landen en hoopte eveneens op een verheffing van het Joodse volk door het brengen van de algemene cultuur onder de grote massa. Hier echter kon dit streven een goede klankbodem vinden, doordat de in grote groepen levende Joodse bevolking een sterk nationaal karakter had en behield, zodat een autonome ontwikkeling, waarbij de invloeden van buiten wel aanwezig, maar niet in alles beslissend waren, hier mogelijk was.

De strijd tegen de overgeleverde vormen was hier nog heftiger dan in Duitsland. De conservatieven hadden een buitengewoon grote macht en hun greep op het volk was veel krachtiger dan in het Westen. Jarenlang duurde de polemiek in woord en geschrift. Ook in het Oosten was het de inhoud en de taal van Tanach, die als wapens dienst deden om de orthodoxie te bestrijden. Het tijdperk van Tanach werd verheerlijkt: de vrijheid, die toen bestond, vergeleken met de onderdrukking door de bestuurders van de gemeente thans, het Hebreeuws van Tanach gesteld tegenover de verdorven schrijf- en spreektaal van het ghetto.

De nieuwlichters beleefden echter niet veel plezier van het veld winnen van hun ideeën. Want evenals in het Westen was het aanvaarden van hun gedachtenwereld voor de meeste Joden slechts een overgangsstadium naar de volledige assimilatie met de omgeving. De Hebreeuwse taal en cultuur werden vergeten. Jehoeda Leib Gordon, één van de dichters uit dit tijdvak, die zijn leven lang de voorvechter geweest was van een opleven van de cultuur in vrijzinnige geest, moest zich op het eind van zijn loopbaan

afvragen: voor wie zwoeg ik? Onze ouders verdoemen ons en onze kinderen verlaten ons volk en zijn taal.¹⁾

Zo stonden de zaken toen in 1880 in Rusland opnieuw pogroms uitbraken.

De onder de oppervlakte levende nationale tendenzen in het Russische Jodendom kwamen als antwoord op de pogroms met elementaire kracht naar boven. Velen betreurden de weg, die zij vroeger gegaan waren. Een sterke stroming kwam op, die zich opnieuw wendde naar de „heiligheden van het volk” en zijn taal weer gingen beoefenen.

Toch was er wat veranderd. Nu werd er geen poging meer gedaan om het Tanach-tijdperk na te volgen: met beide benen stond de jonge generatie in het heden. In overeenstemming met stromingen in de Europese literatuur baande zich het realisme ook een weg in de Hebreeuwse letterkunde. Men nam afscheid van een overmatige verering van Tanach, die steeds geleid had tot een cerebrale literatuur, zonder directe betrekking op het leven van alledag. Dit betrof zowel de onderwerpen als de taal. In het bijzonder gingen de nieuwe literatoren over tot het beschrijven van het Oost-Joodse leven: het ghetto met zijn typen als de geleerde, de student, de ongeletterde Joden. De taal past zich aan aan het gesproken Jiddisj. Het Hebreeuws uit die tijd maakt de indruk een vertaald Jiddisj te zijn. En ofschoon ook dit zijn bezwaren had,

¹⁾ Zie zijn gedicht: לְמִי אֲנִי עֹמֵל

stond er dan toch het voordeel tegenover, dat het Hebreeuws nu werkelijk als volkstaal gevoeld werd. De noodzakelijke overgang van schrijftaal naar spreektaal was hierdoor mogelijk geworden en daarmee was de grondslag gelegd tot de omvorming van het oude Hebreeuws in een moderne taal. Er werd nu hard gewerkt aan deze adaptatie. Nieuwe woorden werden gevormd voor nieuwe begrippen, de zinsbouw werd vaak gewijzigd. In dertig jaar kon het Hebreeuws in Erets Jisraeel omgangstaal worden.

Ook de poëzie onderging de verandering van de tijd. Zij had zich, gelijk vroeger is uiteen gezet, nog het beste staande kunnen houden. Terwijl het proza uit de negentiende eeuw vaak vrijwel onleesbaar is, treft men soms gevoelig geschreven gedichten aan, welke ook de huidige generatie iets te zeggen hebben. Toch hebben ook zij een tegelijkertijd cerebraal en naïef karakter, zoals dat zo dikwijls gebeurt met beginnende poëzie. Het einde van de negentiende eeuw deed ook voor de poëzie een nieuw tijdperk aanbreken.

De schepper van de jongste Hebreeuwse poëzie is Chajim Nachman Bialik (1873-1934). Temidden van de literatoren, die zich richtten naar de Westerse cultuur, toentertijd geheel en al beheerst door het principe van *l'art pour l'art*, trad nu een man op met grote dichterlijke begaafdheid, die geheel en al wortelde in de eeuwenoude Joodse cultuur. Evenals Amos, de boer uit Tekoa, plotseling verscheen in de paleizen van Samaria en met zijn heftige taal de rust van de inwoners verstoorde, zo deed ook Bialik zijn intrede

in de Hebreeuwse literatuur. Een oertalent, een profeet, die in niet aflatende ijver zijn volk voorving. Doch niet slechts een profeet en nationaal leider was hij. Bialik hield zich ook bezig met het werk van den leraar, hij bewerkte de oude literatuur voor onze tijd, maakte nieuwe woorden voor het moderne Hebreeuws, schreef verhaaltjes en gedichtjes voor de kinderen. In theorie en praktijk vormde hij de Hebreeuwse taal. En hij kon dat, doordat niemand de Hebreeuwse taal aanvoelde en de literatuur beheerste zoals hij.

Ofschoon Bialik leefde tot 1934, publiceerde hij na 1906 slechts zelden gedichten, maar hield zich in hoofdzaak bezig met zijn opvoedend werk. Hij behoort voor de Hebreeuwse poëzie dus tot een vorige generatie, ook in dit opzicht, dat zijn creatief werk hoofdzakelijk uit de tijd stamt, dat hij in galoeth leefde.²⁾

Sindsdien is er een nieuwe generatie gekomen. Voor een deel bestaat zij uit dichters, die reeds voor hun komst in Erets Jisraeel werk publiceerden, bij andere ligt hun gehele werkzaamheid tijdens hun verblijf in Erets Jisraeel. Zij allen echter steunen op Bialik. Niet in die zin, dat zij in zijn geest schrijven: er zijn velen, die een geheel andere wereldbeschouwing dan hij aanhangen. Maar wel maken zij allen gebruik van de door hem herschapen taal.

Een uitzondering hierop vormt alleen Tsjerni-

²⁾ Hij zelf voelde dit zeer sterk. Men vgl. de volgende opmerking in een brief: „Weet, dat de wortel van mijn ziel het galoeth is, en wie weet, verkrijg ik de inspiratie slechts door leed en juist in een onrein land.” (Iggerot I p. 180)

chowski (1875 geb., vanaf 1931 in Erets Jisraeel). Hij behoort nog tot de oude garde, die de strijd *om* het Hebreeuws nog heeft uitgevochten. Zijn werk is voor het merendeel in het galoeth geschreven en draagt daarvan de sporen. Toch hebben wij ook enkele van zijn gedichten opgenomen in deze bloemlezing van de jongere generatie. Want ondanks het feit, dat hij tot de ouderen behoort, leidt zijn werk al over naar een nieuwe tijd.

De andere dichters, ook al zijn zij weinig jonger dan Bialik, vertegenwoordigen toch allen een nieuw geslacht, dat de strijd om het behoud en de vernieuwing van het Hebreeuws niet heeft medegemaakt. J. Kahan, J. Fichman en J. Karni zijn allen reeds strijders in de Joods-nationale beweging. Hun dichterlijke activiteit begint zich reeds te verbinden met het opkomende Erets Jisraeel. Ook al werken zij lange tijd in galoeth, toch kan men reeds zien, dat zich bij hen het begin van een nieuwe poëzie, verbonden met het land, baanbreekt.

De echte poëzie van Erets Jisraeel zet in met Elisjewa en Racheel, van wie de laatste pas in het Hebreeuws begint te dichten, nadat zij in Erets Jisraeel gekomen was. Ofschoon er bij de in dit boekje vertegenwoordigde dichters geen is, die in Erets Jisraeel geboren is, zijn de overige dichters op zo jeugdige leeftijd in het land gekomen, dat hun poëzie geheel en al de stempel van het leven van Erets Jisraeel draagt.

Lamdan, Sjlonsky, Levy ben Amitai waren ongeveer 20 jaar bij hun alija, Sjalom en Braudes nog geen

zeventien. Verreweg de meesten van hen kwamen met de derde alija (1920-21): zij zijn de eerste dichtergeneratie van het chaloetsische Palestina.

Wij moeten thans onderzoeken wat de specifieke kenmerken van de poëzie van deze generatie zijn.

Iets over de aard der modern-Hebreeuwse poëzie

De poëzie in een land als Erets Jisraeel is de poëzie van een maatschappij, die nauwelijks gevestigd is. De werkelijkheid, van welke zij uitgaat, is in gestadige beweging, elke dag vergt een nieuwe moeite, tradities zijn nog niet gerijpt. En zo deze reeds bestaan, zijn zij dermate bepaald door de cultuursfeer van het verleden, dat zij literair veelal niet toereikend zijn, het leven van thans ten volle te verbeelden.

Om te begrijpen, wat dit voor consequenties met zich mee brengt, dienen wij ons een moment bezig te houden met de betekenis van de literaire traditie voor de poëzie in het algemeen. Dat dit vraagstuk hier wel zeer oppervlakkig aan de orde komt, is helaas niet te vermijden.

Poëzie maakt gebruik van algemeen menselijke ervaringen. Zij tracht een incidenteel en subjectief affect in de werkelijkheid te herscheppen door uit die werkelijkheid algemene waarnemingen (dat wil dus zeggen: waarnemingen, die iedereen kan doen) tezamen te stellen tot iets, dat opnieuw dat affect is, maar dat nu niet meer bestaat uit de oorspronkelijke psychische „materie”, maar uit ervaringen uit de

werkelijkheid.³⁾ In principe zijn deze ervaringen algemeen.⁴⁾

Nu is het menselijke ervaringsgebied (waartoe wij ook het gebied der voorstellingen in beperkteren zin moeten rekenen) potentieel onbegrensd. Het aantal der ervaringen, die de mens zich gedifferentieerd bewust maakt, is daarentegen beperkt. De aard nu van deze *geldende* waarnemingen wordt door een culturele traditie bepaald. Zo is er een cultuurfase denkbaar, voor welke psychische ervaringen meer geldigheid hebben dan ervaringen uit de zintuiglijk waargenomen werkelijkheid. De ene cultuur zal een monumentaler opvatting hebben en in zijn kunst tot uiting brengen dan de andere, die weer subtiel onderscheidend tegenover de werkelijkheid staan zal. Er kan een kunst bestaan,

3) Het volgende dient nog opgemerkt: de feitelijkheden uit de werkelijkheid gelden in de poëzie meestal slechts onder een bepaald gezichtspunt als beelden. Soms gelden zij in meer dan één opzicht, maar volledig zijn de dingen van onze ervaring nooit toepasbaar. Zeer vaak zullen de beelden en opnieuw beeldgeworden woorden minder aan onze zintuigen appelleren dan wel in het gedicht dezelfde sfeer wekken als die waarin ze in de realiteit betrokken zijn. In hoeverre toch nog andere aspecten moeten medewerken om één aspect ten volle tot gelding te brengen, blijft hier onbesproken.

4) Het behoeft wel geen betoog, dat hieruit in feite nog geen algemene verstaanbaarheid behoeft te volgen. Wel wordt de werkelijkheid verbeeld in algemene ervaringen, maar de aard van het totaalbeeld, de verhouding ook van den „zin” van het beeld tot de vormen, waarin hij zich realiseert, zijn natuurlijk uitermate individueel bepaald. Verder worden deze „algemene” ervaringen weer op een subjectieve wijze ondergaan, zodat zij zich eigenlijk weer van andere zouden moeten bedienen om zich verder te veralgemenen en dit tot in oneindigheid. Beter ware het dan ook te spreken van *overeenkomstige* ervaringen.

die een belangrijke inspiratiebron in een nationale overlevering vindt, er kan een andere bestaan, voor welke geschiedenis en legende niets betekenen. Wat wij een ervaringswijze noemen, is niets anders dan het gelden van bepaalde ervaringen boven de talloos vele andere, die mogelijk zijn.

Men kan zich dus maar niet zo van elk beeld en van elke uitdrukkingswijze bedienen. In laatste instantie streeft de dichter naar verstaanbaarheid. Zijn publiek behoeft volstrekt niet de grote massa te zijn, het kan even goed uit een kleine groep gelijkgezinden bestaan. De normen van zijn auditorium zijn tegelijkertijd de zijne. De beelden, voor welke het gevoelig is, zijn de enige, die voor hem zelf gelden, niet in de eerste plaats, omdat zijn publiek ze kan accepteren, maar wel omdat hij én zijn publiek deelhebben aan eenzelfde traditie en daardoor bijeengehouden worden. Het vraagstuk van de verhouding van den dichter tot zijn auditorium (een vraagstuk, dat samenhangt met dat der literaire traditie) kan hier niet uitvoeriger ter sprake komen, ofschoon het voor ons onderwerp niet zonder belang is.

De taal is het veralgemenende middel bij uitstek. Zij is voor den dichter eigenlijk het materiaal in allesomvattenden zin. Zij is een samenstel van ervaringen, verwerkelijkt in vormen, die blijkbaar op enigerlei wijze algemeen verstaanbaar waren. Een reeks overeenkomstige incidentele ervaringen hechtte zich aan een klank, die representatief werd voor het begrip, dat men in al deze werkelijkheidservaringen vond. Later diende het begrip, dat zich in de zintuigelijke

werkelijkheid scheen te realiseren, door middel van het begripaanduidende woord als beeld voor wat minder materieel ervaarbaar was, maar wat dank zij de demonstratieve kracht van dit aan allen bekende begrip, geconcretiseerd werd. Zo werd in het Grieks het woord *idee* van het woord voor *gestalte* afgeleid. Zo is het Hebreeuwse woord רוח *wind* maar ook *geest* (vgl. het zelfde in het Grieks en Latijn). En ook in het Nederlands: geest van zout. Dit voorbeeld is algemeen bekend, maar ieder kan een reeks van soortgelijke gevallen opstellen. Men denke aan *uitleggen*: het volledig uitspreiden van een object, zo dat het geheel en al overzien kan worden, aan *bepalen*: met (grens)palen omgeven enz.

De poëzie, die zich in eerste instantie van algemene ervaringen bedient, moet dus de woorden, welke door het veelvuldig gebruik geen reële beelden meer zijn, maar nog slechts gestalteloze abstracties aanduiden, zo gebruiken, dat zij opnieuw klanken zijn, die zich op mysterieuze wijze betrekken op onderdelen van onze ervaringswerkelijkheid. Het poëtisch woordgebruik roept een realiteit voor ons op, die wij niet meer ervaren als een samenstel van „abstracties” (zoals bij het dagelijkse woordgebruik), maar als een werkelijk waarneembaar gebeuren.

Deze bezwerende kracht van het woord zal slechts mogelijk zijn, wanneer de woorden zich losgemaakt hebben van de realiteit, wanneer zij het zelfstandig tegenstuk van die realiteit zijn geworden. Dit kan alleen, wanneer ze door de traditie in zichzelf voldragen zijn. Zij moeten aanvankelijk zó dood zijn, zó

los van de werkelijkheid en nog slechts betrokken op beeldloze abstracties, dat zij den dichter bijna willoos ten dienste staan. Nu kan hij gebruik maken van hun „onwereldsheid” én van het feit, dat zij, *indirect*, via de begrippen, volgens welke wij de wereld waarnemen, nog op de werkelijkheid betrokken worden. Voor hem zijn ze een zelfstandig materiaal, waarmee hij ons de werkelijkheid oproept, zo, dat wij haar ook als werkelijkheid ervaren.

In ieder woord is voor het poëtisch bewustzijn iets nagebleven van de beroering der vroegere generaties met hun wereld. Wil het woord die wereld zo klaar en werkelijk verbeelden, gelijk wij schetsten, dan zal ons dat pas in diepste wezen treffen, wanneer wij ons bewust worden, dat wij, de oppervlakte doorbrekende, kontakt krijgen met wat elkeen bedoelde en aanduidde, maar wat nu eindelijk als voleindigd beeld voor ons staat. De poëzie doet ons het woord gevoelen in zijn eigenlijke geldigheid. Het doorbreken van de rijpe woordtraditie, door haar wezen in het licht te plaatsen, geeft het gedicht een accent van kernachtigheid, die een vreemde ontroering teweeg kan brengen.

Dat in het jonge Palestina een literaire traditie nog niet gevestigd is, zal niemand verwonderen. Dat ook de taal nog te nieuw is voor poëzie, zal men wellicht aanvankelijk niet willen toegeven. Men moet echter inzien, dat het woord in Erets Jisraeel zijn werkelijkheid nog moet veroveren, dat het nog niet bereid kan zijn zich los van het begripmatige gebruik te stellen (in de zin, waarin dat boven beschreven werd), omdat

het weet, dat het het begrip nog niet in zich voldragen heeft.

De taal in Erets Jisraeel is als een jonge wijn: van een sterke aanwezigheid, maar nog zonder geheimen. Onmiddellijk rijst nu de vraag: behoort het Hebreeuws dan niet tot de oudste der levende talen? En men zou ook nog verder kunnen vragen: hoe kan er sprake zijn van een gebrek aan literaire traditie bij een groep mensen, die behoren tot „het volk van het Boek”? Op beide tegenwerpingen past een overeenkomstig antwoord. Wel is het Hebreeuws een levende taal, maar men vergete niet, dat het in onze tijd eerst herleefd is en bij zijn ontwaken een geheel nieuwe werkelijkheid vond. Op deze wereld, die het niet gekend had, moest het zich opnieuw betrekken. De Joodse literatuur van tot dusver sloot aan bij een realiteit, die van Palestina (en trouwens ook van West-Europa) uit gezien, thans in het verleden ligt. Het Joodse verleden en zeker zijn literaire traditie draagt voor het bewustzijn van wie er als aan een ervaringsgebied bij wil aanknopen een volstrekt religieus karakter, zoals wij reeds opmerkten. Zeer zeker kan een historisch-sociologische analyse er een nationale aard en tendens in onderscheiden, maar dergelijke qualificeringen liggen op een ander plan. Of er desalniettemin mogelijkheden zijn voor althans een gedeeltelijke verbeelding van het heden door de werkelijkheid van het verleden, is een vitaal probleem, dat nog nader ter sprake zal komen. Beschouwen wij allereerst de consequenties van het ontbreken der literaire en verbale tradities.

De dichter in Erets Jisraeel zal moeten werken in een harde taal. De veelheid der verschijnselen zal zich aan hem voordoen en zijn woorden hebben nog niet genoeg diepte, dat hij zich aan hen kan overgeven opdat hij uit hen (en zij uit hem) voor deze veelheid het omvattende beeld zal loswerken. Zijn gedicht zal vaak de innerlijke noodzakelijkheid en samenhang missen, het zal amorf worden als de werkelijkheid, die het juist onder het ene gezichtspunt moest vatten. Daardoor is deze poëzie in vele opzichten menigmaal te vergelijken met de dichtproeven van iemand, die zich pas begint te uiten. Hij kan de taal nog niet anders hanteren dan om iets over de werkelijkheid mede te delen, alle beelden bezitten nog een gelijke, vlakke geldigheid. Indien hij geen geniaal begrip voor de heersende traditie heeft, voor dat dus, wat werkelijk geldt, vervalt zijn gedicht in een redeneertrant of rethoriek (wat merkwaardig genoeg vaak op hetzelfde neerkomt), terwijl zijn beelden, doordat zij niet in de lijn der traditie vallen, daardoor volstrekt niet origineel, slechts onverschillig en in poëtischen zin onkenbaar zullen zijn. Wat bij een dergelijk gedicht op gebrek aan inzicht in het geldende berust, vinden wij in Erets Jisraeel vaak als gevolg van het nog ontbreken ener eigen literaire traditie.

Een dergelijke vergelijking gaat ook op voor andere verschijnselen. Evenals iemand, die gaat dichten buiten alle literaire eisen om, zijn toevlucht neemt tot de *geijkte* wending (die, ver van in de lijn der schepende traditie te liggen, slechts tot een overwonnen conventie behoort), zo vindt men in Erets Jisraeel

vaak de neiging, om, bij gebrek aan een stelsel van normen, die de creativiteit stimuleren, totdat zij haar eigen normen overwint en ze in anderen voortzet, de literaire conventie en speciaal die van Europa voor de poëzie te baat te nemen. Poëzie streeft naar het algemeen geldige en kan zij dat niet door zich te bedienen van wat voor allen leeft, dan knoopt zij aan bij wat aan allen bekend is uit vroegere lectuur, bij de literaire omgangstaal zou men kunnen zeggen. Vaak komt men metaforen en wendingen tegen, die in de Europese literatuur reeds langen tijd afgedaan hebben, maar die thans op het Hebreeuws zijn geënt, zonder daar nochtans tot nieuw leven te komen. (Een enkele maal vinden we bij Lamdan een typisch Europees cliché, dat op een eigenaardige manier in zijn stijl past, cliché blijft, maar *als zodanig* een zekeren indruk maakt). Wij wijzen in dit verband nog op Tsjernichowsky, die met alle mogelijke Europese literaire vormen en „inhouden” in het Hebreeuws heeft geëxperimenteerd. Een dergelijke pioniersarbeid (waartoe ook die van het vertalen behoort, men zie zijn biografie) is onder de gegeven omstandigheden een noodzakelijkheid.

Wanneer de poëzie zich met een serieuze bedoeling van het conventionele beeld bedient, zonder dit opnieuw relief te verlenen, zal zij een „verheven” toon aanslaan. Dat is ook hier het geval en dit nu is de oorzaak van het merkwaardige feit, dat wij in Erets Jisraeel zo weinig vinden van wat op een argeloos volkslied gelijkt. En des te eigenaardiger doet ons dit op het eerste gezicht aan, wanneer wij bedenken, dat

deze samenleving een grote toewijding voor de poëzie aan den dag legt, iets wat al blijkt uit de grote productiviteit op dit gebied. Deze literaire geïnteresseerdheid hangt samen met de literaire belangstelling van den Oost-Jood in het algemeen en met het jonge karakter van de samenleving, die van zich wil getuigen. Er wordt veel gezongen in Erets Jisraeel, maar meestal wordt het lied eerst een lied, doordat het zo vaak gezongen wordt en daardoor zó vertrouwd, dat het gevoel er gaandeweg zichzelf in gaat herkennen. In een onrustige en bovenal „tendentieuze” maatschappij zal het speelse lied niet gemakkelijk gedijen, de schokkende gebeurtenissen, het pathos van een strevende generatie laten zich gemakkelijker overmeesteren door rethoriek dan door het subtiële beeldgebruik van de poëzie. Het volkslied is nooit anders dan de vrucht van een rijpe alzijdige traditie. Zo maakt het daar weinig kansen, waar men steeds weer opnieuw de aandrang gevoelt in een naakte taal te getuigen van een leven, dat in een bestendige beroering verkeert. ⁵⁾)

Wij zijn nu gekomen tot wat wij een vitaal vraagstuk noemden t.a.v. de mogelijkheden der modern-Hebreeuwse poëzie: in hoeverre kan de religieus-literaire traditie vruchtbaar zijn voor het moderne gedicht. In dit verband vestigen wij de aandacht op het in deze bundel opgenomen gedicht **הפיה אשה** (Ge-

⁵⁾ In deze bundel zal men als enig werkelijk volkslied aantreffen **אומרים ישנה ארץ** (Men zegt er is een land) van Tsjernichowsky.

bed van een vrouw). Vragen wij ons af, wat het heeft doen slagen.

תפלת אשה gaat geheel uit van de materiële ervaringswereld van den Jood in Palestina. Het heeft een zeker primitivisme door de argeloosheid, waarmee het de vertrouwde dagelijkse dingen in de sfeer van het gebed betreft. Het is hierin verwant aan andere boerenpoëzie. Het heeft dat primitivisme ook in zijn rijmbehandeling en woordschikking, die aan Europese, vooral middeleeuwse, volkspoëzie herinneren.

De tuin, de ren, de koeien in de stal, het graan, dat thans zo nietig gedijt, zij worden presentatief gesteld voor het gehele bestaan, hun welzijn is een levensvervulling. Daarover wordt niet gesproken, wij aanvaarden het door de centrale plaats, die zij in het gebed innemen. En op het laatst wordt het ons ten overvloede nog eens bewezen, doordat zij op een lijn blijken te zijn gesteld met de eigen zwangerschap.

Dit gedicht wordt mogelijk gemaakt door den *liturgischen toon*. Door dit gebed weten wij, wat koeien en wat kippen betekenen voor den mens in Erets Jisraeel. Hier behoeft niet meer in gemeenplaatsen den lof gezongen te worden van het boerenbestaan. hier behoeft het niet meer tendentieus verheerlijkend voorgesteld te worden.

Het gebed is een uitingsvorm, die den Palestijnsen dichter wellicht het naast ligt. Dit heeft minder te maken met religieuze voorstellingen dan wel met de herinnering aan het vertrouwdste van wat vroeger is geweest. Zo zijn dan ook veel modern-Hebreeuwse gedichten gebeden. Vaak treft men ook in een gedicht

een liturgische wending aan, vaak ook uitdrukkingen en zegswijzen, die ontleend zijn of associaties wekken aan Tanach, rabbijnse literatuur, liturgie etc. ⁶⁾

De Palestijnse dichter, veelal afkomstig uit Oost-Europa, is opgevoed met de Oud-Joodse literatuur. Haar uitdrukkingen en zegswijzen zijn zijn oorspronkelijk taalbezit en zijn hem bijgebleven naast al het andere, waarmee hij de geheel nieuwe werkelijkheid moest verwoorden. Wel blijven ze voor zijn bewustzijn zeer hecht verbonden met het religieuze verleden, maar juist het transponeren van de oude symbolen en vormen in een geheel nieuwe en vreemde samenhang, brengt ze tot nieuw leven, maakt ze geschikt voor het gebruikt in de poëzie, die in wezen nooit iets anders doet dan het bekende plaatsen in een nieuw verband. De Joden, die deze gedichten lezen, herkennen het oude en weten, dat hier meer staat dan een woord alleen. Zij voelen achter het gedicht een oorspronkelijke orde, waaraan zij én de dichter deel gehad hebben. Daardoor zijn de lezers verbonden met het gedicht, het heeft relif voor hen gekregen. Zo kunnen zij met den dichter „mededichten” naar het woord van Van Collem.

Men zal ons wellicht tegenwerpen, dat wij hier aan de Joodse literaire en verbale traditie een belangrijker plaats toekennen dan het begin van onze beschouwing wettigt. Men bedenke echter, dat een

⁶⁾ Het gedicht תפלת אשה, waarvan wij zoëven spraken, bevat merkwaardig genoeg geen enkele woordelijke reminiscentie aan de literaire overlevering. Het is uitsluitend *de toon van het gebed*, die het maakt tot wat het is.

gebruik van de traditie, zoals wij hier schetsen, slechts een smal gebied van mogelijkheden opent. Men kan bij den liturgischen vorm niet blijven staan en reminiscenties aan de oude literatuur zullen slechts in beperkte mate optreden, wanneer zij werkelijk op ongedwongen wijze van het huidige taalbezit uitgaan. Tenslotte is het een anomalie, dat een literatuur zich voor een deel moet staande houden door aan te knopen bij een andere, die met een totaal anders geaarde werkelijkheid samenhangt. Thans echter, nu de modern-Hebreeuwse poëzie aan het begin van haar ontwikkeling staat, vindt zij vaak in een associatief gebruik van het oude haar heil en zijn juist haar innigste gedichten op deze wijze tot stand gekomen. Wij wijzen op het gedicht, waarmede wij onze bloemlezing besloten hebben: עַבְרָה, wel het mooiste voorbeeld, dat wij onder ogen kregen.

Natuurlijk, dit nog eens ten overvloede, is het geen rederijkerij, dit veelvuldig gebruik van reminiscenties. Het zijn dan ook minder ontleningen dan wel associaties. De oude literatuur is voor den Palestijnsen dichter van Oost-Joodse huize misschien eerst taalkomplex, dan pas literatuur. Zoiets is alleen maar mogelijk, wanneer de literatuur van jongs af aan een object van voortdurende minutieuze studie, ja zelfs een levenselement is, gelijk in dit geval.

Hetzelfde kan men zeggen van de historische reminiscenties in engeren zin. Want somtijds vindt de Palestijnse dichter ook steun bij deze. Wij wijzen in dit verband op בְּרִבְזָה (In de Kwoetsah). Wij willen niet beweren, dat het zo bijzonder geslaagd is, maar

het is een goed voorbeeld van de mogelijkheden, die het historische beeld den Joodsen dichter biedt. Terwijl in andere literaturen van dezen tijd het historische beeld vaak iets gewilds heeft bij aanwending in hedendaags verband, is de historie van het Joodse volk daarentegen van zoveel meer realiteit, dat zij een deel van zijn bewuste ervaringswereld uitmaakt. Dat is altijd zo geweest, altijd heeft men in het heden de herhaling gezien van het verleden, dat men bij overlevering kende. Het historische beeld berustte niet op een vergelijking, maar op een als reëel beschouwde identiteit. De Joodse dichter, die zich thans opnieuw van het historische beeld bedient, sluit wat dit betreft aan bij een zeer eigen Joodse traditie.

De symbolen van het verleden, de wendingen en zegswijzen, ja, de woorden uit de oude literatuur, worden in een nieuw verband geplaatst en komen zo tot nieuw leven. Daardoor wordt zoals wij zeiden een oorspronkelijke orde achter het gedicht gesuggereerd, iets blijvends, dat zich telkenmale verwerkelijkt en thans in dit gedicht aan den dag treedt. Wat eens het werk van mensen was, wordt hier natuur, hier wordt het gerekend onder het zijnde, dat bekend is als al het andere, dat men ervaart. En tegelijkertijd weet men, dat het stamt uit een andere, verdwenen werkelijkheid, dat het van buiten af in onze wereld komt en daar terstond betrokken wordt in het ernstige spel. Het is een vreemd symbool, dat zich plotseeling blijkt te betrekken op onze realiteit en het heeft de plechtigheid van een vervulling.

Aangezien nu de aard van het moderne Joodse be-

staan in vele opzichten tegengesteld is aan dien van het leven oudtijds, zal de nieuwe plaatsing van de ontleningen aan de traditie soms het karakter dragen van een paradox. Zo zal Sjlonsky spreken van het lichaam dat is הטוב והמיטיב (in de vertaling ontoereikend weergegeven met: *goed en weldadig*), een epitheton, dat in de vroegere literatuur alleen maar aan God toekwam. Deze paradoxale aanwending van de traditie brengt, om het globaal te zeggen, een scheiding teweeg tussen vorm en inhoud. Doordat men het nieuwe, dat men aanduidt, in verband brengt met het verleden, komt het enerzijds als zeer nieuw naar voren en krijgt het anderzijds het vertrouwde karakter van wat tot dusver het leven vergezeld heeft.

De dichter Sjlonsky, ongetwijfeld een der meest begaafde van de nieuwe Palestijnse dichters, kan de symbolen van het verleden niet anders dan in paradoxalen zin bezigen. De elementen uit de vroegere gedachtensfeer laten zijn nieuw levensbesef in al zijn vermetelheid gelden. Hij is de dichter van een heidens vruchtbaarheidsélan, de natuur stroomt in hem uit, tegengolven slaan terug, het bezielde drinkt nieuwe levenskracht, het onbezielde wordt levend. Hij is ontvangend en gevend als een moederschoot. In zijn gedichten vinden wij, evenals soms bij den dichter van het Hooglied, een werkelijkheid die meer dan levensgroot is. Bij beiden treffen wij een zelfden zin voor de kolossaliteit van het materiële beeld en de materiële vergelijking, een sterk gevoel ook voor de ruimtelijke begrenzing daarvan. Hun beider werkelijkheid valt

in delen uiteen, elk deel geldt in zijn afzonderlijkheid, maar met zoveel nadruk en geïntensiveerde realiteit, wanneer men ons deze uitdrukking wil toestaan, dat men geen ogenblik aan onsamenhangendheid denkt. Op het moment van vergelijking bestaat niets anders dan het afzonderlijk vergeleken deel, voor een gedachte aan het geheel, waaruit het stamt, blijft geen plaats over. Wij geloven, dat er een lijn loopt van het Hooglied naar deze verzen. Wij geloven, dat hier eigenschappen tot volledige gelding komen, die het galoeth nooit geheel heeft kunnen uitroeien, hoewel materiële omstandigheden en culturele tendens zeer zeker daarop gericht waren. ⁷⁾ Het pathos, dat wij hier opnieuw ontwaren, heeft zich in het galoeth misschien meer gewend op taalgebruik en conceptie, die vaak een al te gigantische allure aannamen en zozeer overwogen ten aanzien van de rest, dat men zich vaak niet aan den indruk van een zekere vormeloosheid kon onttrekken.

De zin voor wat het woord is, zowel het gevoel voor zijn monumentaliteit als voor zijn expressieve krachten, den Jood zo eigen, richten zich bij Sjlonksy op de gloednieuwe taal van het jonge Palestina. Wellicht is hij de eerste, in wien het modern-Hebreeuws beelden uitkristalliseert, die, aan het Joodse leven ontleend, dat leven geven, zoals de mens in Erets Jisraeel

⁷⁾ Ons treft een verwantschap met Herman van den Bergh, die zich uitdrukkelijk een Joodse dichter noemde, en in wien — eigenaardig verschijnsel — het de krachten der assimilatie geweest schijnen te zijn, die deze eigenschappen eveneens volledig hebben kunnen losmaken, zij het dan voor korte tijd.

het ondergaat: als een plotseling klaar wakker zijn in een ongekennde wereld, waarin hij krachten ziet heerssen, in welke hij zich terstond actief betrokken weet.

De vertalingen

Een enkel woord nog over de vertalingen. Ten aanzien van een aantal gedichten is een poging tot „Nachdichtung” gewaagd. In het algemeen zal men vergeefs zoeken naar een volledig-letterlijke vertaling. Anderzijds werd de tekst meestal getrouw gevolgd. Wat het metrum betreft, heeft de vertaler zich soms van een gangbaar Nederlands schema bediend in plaats van het oorspronkelijke aan te wenden, dat te zeer met het Hebreeuwse taaleigen samenhangt. Daarbij kwam, dat het Nederlands meestal meer woorden voor iets nodig heeft dan het Hebreeuws. Slechts zelden heeft men de mogelijkheid het Hebreeuwse woord door een gelijkwaardige complexe term te vervangen. Zo moest het gedicht van Sjalom: בכרך הור (In de vreemde stad) in een metrum worden vertaald, dat van langer adem was dan het oorspronkelijke. Hier vooral is veel verloren gegaan, want het Hebreeuwse gedicht vindt wellicht juist in de laconieke vorm zijn kracht. Toch meenden wij het te moeten opnemen (zij het dan met een ontoereikende vertaling) als specimen van een genre, dat door Sjalom vaker wordt beoefend en waarin reeds wordt uitgegaan van het ervaringsgebied der grotestadscultuur. Voor Palestina een zeer goed verklaarbare, maar desalniettemin merkwaardige zaak.

אומרים: ישנה ארץ...

אומרים: ישנה ארץ,

ארץ רות שמש...

איה אותה ארץ?

איפה אותה שמש?

אומרים: ישנה ארץ

עמורה שבעה,

שבעה כוכבי־לכת

צצים על כל גבעה.

ארץ בה יקים,

כל אשר איש קנה,

נכנס כל הנכנס —

פגע בו עקיבא.

"שלום לך, עקיבא!

שלום לך הרבי!

איפה הם הקדושים?

איפה המפכ"י?"

עונה לו עקיבא,

אמר לו הרבי:

"כל ישראל קדושים,

אתה המפכ"י!"

MEN ZEGT ER IS EEN LAND

Men zegt er is een land,
een land verzadigd van zon,
weet gij waar het ligt, dat land,
weet gij waar zij staat, die zon?

Men zegt er is een land
en daar zijn zeven zuilen
en zeven planeten, die
boven iedere heuvel stralen.

Een land waar wordt vervuld
wat ieder zich wensen zal
en waar ieder, die binnentreedt,
Akiewa ontmoeten zal.

„Vrede met U, Akiewa,
vrede met U, Rabbie,
weet gij waar de heiligen zijn?
en waar is de Makkabie?”

Dan antwoordt hem Akiewa,
dan zegt tot hem de rabbie:
„Het hele volk is heilig
en gij zijt de Makkabie”.

שִׁירַת שׁוֹמֵר

מוֹשָׁבָה נָחָה בְּעֶמֶק,
נָם כָּפַר עֶרְכִּי
עַל רֹאשֵׁי מְרוֹם בְּאֶפֶל
מִצִּיָּן כּוֹכְבִי.

כוֹכְבִי שְׂפִשְׁמִים,
עֵין רוֹאֶה־כֹּל
הַגֶּד־לִי כִמָּה פֶרֶצָנִי
בְּכָר יָמִין וְשְׂמֹאל.

נָם הַלֵּילָה... צִלִּיל מַהֲבָת!..
כוֹכֵב שְׁמִי־צִיּוֹן,
הַפֶּר־נָא בְּלִיָּדָה מִי הוּא
הַמִּשְׁחִיו פְּגִיּוֹן?

שׂאוֹל שֶׁרְנִיחוֹבֶסְקִי

HET LIED VAN DEN WACHTER

De mosjawah rust in het dal,
het Arabische dorp ligt in sluimer,
mijn hoofd reikt omhoog in het duister,
daarboven ontlook mijn ster.

Mijn ster, die staat in den hemel,
als een oog, dat al overziet:
zeg mij hoever wij reeds breidden
naar links en naar rechts ons gebied.

Metaalklank in slapende nacht...
o ster aan Tsions hemel,
merk toch de hand, die de dolk
geslepen heeft in de nacht.

Sjaoel Tsjernichowsky.

שִׁירָה חֲדָשָׁה

מִנִּי קְצוֹת־אֶרֶץ וְעֶרְבוֹת רְחוֹקוֹת נֹהֶרֶת וְעוֹלָה
שִׁירָה חֲדָשָׁה
עַל־פְּנֵי חֲרָבוֹת וּקְבָרִים נוֹשָׁנִים פֶּרְעָה הִיא עוֹלָה...
דִּשְׁאֵי הַקְּבָרִים כְּלָרוֹת הָאֵכִיב יָנוּעוּ
מֵתִים יִקְיִצוּ
יִשְׁאוּ אֶת רֹאשָׁם וּבַעֲדַנְת־דָּאֶכָה יִקְשִׁיבוּ:
הָרִי יִהְיֶה הַשּׁוֹמֵמִים
יִפְקְחוּ עֵינָם יִצְפוּ וְנִגְהַה הָאַחֲרִית עַל פְּנֵיהֶם:
שִׁירָה חֲדָשָׁה...

יעקב כהן

EEN NIEUW LIED

Van het einde der aarde, uit verre woestijnen, straalt en stijgt
een nieuw lied,
over puinhopen, over verweerde graven in trillende vlucht.
Als onder een lentewind neigt zich het gras op de graven,
de doden ontwaken
en heffen het hoofd en zij luisteren in smartelijke vreugd.
De bergen van Jehoedah, die verwoest zijn,
openen het oog. En op hun gelaten de glans van het eind:
Een nieuw lied.

Jaäkow Kahan.

בְּנֵרֶת

חֲרִישׁ חֲרִישׁ מְתַלְחָשִׁים הַמַּיִם,
יָם בְּנֵרֶת נָח בְּשִׁקְטָעֵר.
בַּת־שָׁחֲפִים עֲבָרָה צְחוּרֶת בְּנָפִים,
רָגַע — צֵל חֶלֶף עַל פְּנֵי הַמַּיִם.
רָגַע — צִלִּיל הַיָּר יִבְלֵב רָעֵר.

בְּרֹאֵי שֶׁל כֶּסֶף בְּמִסְנֶרֶת,
הַהָרִים הַמִּתְנַשָּׂאִים סָבִיב,
מוֹל הַיִּשְׁחָק מִכִּיטָה בְּנֵרֶת,
וּבְלַחֵשׁ מַיִם מִסְפֶּרֶת
עַל סוּדוֹת עוֹלָם — וְאִין מְקֻשֵׁב.

לֹא, לֹא כָאן אֲשִׁיר... הָאֵם אֶפְרִיעַ
אֶת יִפֶּת הַשִּׁקְט מִשְׁנֶנְתָּה?
כֹּה אֲשֵׁב בֵּין יָם וּבֵין רָקִיעַ,
וְאֶדְמָה, כִּי כָבֵד הַקֶּזֶן הַגִּיעַ,
כִּי מִצָּאָה נִפְשִׁי מוֹלְדָתָהּ.

אֶלְשִׁיבֶּע

KINNERETH

Zo stil, zo stil fluistert nu het water,
in eeuwige rust ligt het Kinnerethmeer,
een meeuw op witte vleugels gaat voorbij.
Eén ogenblik — een schaduw over 't water,
één ogenblik — een lied trilt in het hart.

En als een zilveren spiegel in haar lijst
— de bergen, die zich stapelen rondom —
ziet naar den hemel het Kinnerethmeer
en in een fluistering vertelt het water
van oude wonderen en niemand luistert.

Neen, hier niet zingen. Waarom zou ik wekken
de schoonheid dezer stilte uit haar slaap?
Hier zal ik zitten tussen zee en hemel
en zal ik dromen, dat het eind reeds daar is
en dat mijn ziel haar vaderland reeds vond.

Elisjewa'.

יִדְעֵתִי אֶת לְעוֹלָם...

יִדְעֵתִי אֶת לְעוֹלָם לֹא תִהְיֶי
אִשְׁתִּי הַצְעִירָה, אִם יִלְדִי וְטַהֲרָה נָוִי.
לֹא אֶת הַחֲכִי עֲטוּפָה לְבָנִים
לִי עַל מַעֲקָה מַעוֹנִי
בְּרַמְמַת עַרְבֵי הַקָּיִץ
עִם שְׂחֹק שְׁלֹמֶךָ וְרֵךְ אֲצַבְעוֹתֶיךָ.
וְלֹא בְּמַחְבֵּא חֵיקֶךָ יָנוּחַ
רֹאשִׁי כִּי יִיעַף מִחֲלוּם וְנָרַד.

אֶכֶן שְׂמַח חֵלֶב כֹּה לְקָרְאֶתְךָ
וַיִּכְרַךְ אֶת בּוֹאֶיךָ,
וְכָל חֲזוֹן לֵילוֹת וְהוֹד יָמִים
אֲשֶׁר מָנָה לִי עוֹד בְּאֶרֶץ אֱלֹהִים.
רַק לָךְ הֵם נִתְּנִים;
וְאִם אַחֲרֵי פְעָמֵי הָאֲשֶׁר
וְצֹל יָמִים יִכְפִּיד עַל לִבִּי,
לֵילוֹת רַבִּים יוֹקֵד בּוֹכֵב־הַפֶּלֶא
וְזָהָרוּ יַפֵּל עַל נִתִּיבִי.

יִדְעֵתִי יוֹם יָבֹא וְסַעַר־אֵל
יָשׁוּב וְעִקְרֵנִי מִן הַקֶּן,
וְעֹבְתִי אֶהְיֶה הַשּׁוֹב, וַיֵּין
נִעוֹרֶיךָ הַשּׁוֹכִים אֶפְקִיר
בְּעוֹד הוֹמָה־שׁוֹקֶקָה כּוֹסֶךָ,
בְּעוֹד גִּנְךָ רַק לְלִבֶּלֶב הַחַל —
אֶךְ עוֹד לְאַרְצוֹת נוֹד אִשָּׁא עִמִּי

WEL WEET IK: NIMMER ZULT GIJ ZIJN

Wel weet ik: nimmer zult gij zijn
mijn jonge vrouw, de moeder van mijn kind,
de reinheid van mijn huis.
Gij zult niet wachten in uw witte kleed,
wanneer de zomeravond rustig is,
staande in de omloop van mijn huis,
met tere vingers
en met de glimlach van uw vrede.
Nooit zal ik rustend in uw schoot vergeten
van zwerven en dromen de vermoeyenis.

De vreugde van dit hart gaat uit naar u
en zegent uw komen
en elke nachtelijke droom en
het licht van elken dag,
die God mij geeft op aarde,
zij zijn voor u. —

Al gaan de schreden traag
van het geluk, al liggen zwaar
de schaduwen der dagen op het hart,
een wonderlijke ster vlamt in de nacht
en werpt zijn schijnsel, waar ik ga.

Ik weet, eens rukt Gods wind
mij weder uit het nest
en uit uw goede tent ga ik en drink
de goede wijn niet langer van uw jeugd,
terwijl uw beker klinkt,
terwijl uw tuin zijn bloei begonnen is.
Maar van uw liefde voer ik heugenis

תָּמִיד זְכוֹן חֶסֶד.
 וְאִם יִרְעַר צִלִּיל רֶךְ בְּנִינֹתִי
 כְּמֹהוּ רֹא שְׁמֵעָה.
 וַיִּגֹּן זָר, אַחֲרֵי יִרְעַר
 אַחֲרֵי מִתּוֹכָן יַעֲלֶה וְהִבְחִין
 לִבָּךְ כְּהֵן דְּבָר, זָר לֹא יָכִין:
 הֲלֹא הוּא הֵד הַחֲלוּמוֹת הָהֵם.
 אֲשֶׁר אֵין נִיב לָהֶם וְשֵׁם —
 חֲלוּמוֹת לֹא יָבֹאוּ הַמִּיתָדִם
 זֶה לֹא תִדָּם קֶעֶד כָּלֵב אָדָם.

יִעֲקֹב פִּינְסֵן

voor eeuwig door de landen met mij mee.
En trillen eenmaal klanken in mijn lied
zoals gij nooit verneemt weleer,
een vreemde smart, en stijgen
andere trillingen, toch zal úw hart
begrijpen en dat van een ander niet.
Dit zal de echo van de dromen zijn,
die zonder taal zijn, van de nameloozen,
die nimmer in vervulling komen
en nooit zal in het hart dit ruisen zwijgen,
waarmee het bloed blijft stromen.

Jaäkow Fichmann.

קול הארץ

בְּכָל אֲשֶׁר יִשְׁתַּרְעוּ שְׂבִילֵי שָׁמַיִם,
בֶּן עֵינֵי הָאָרֶץ לִי יִתְגַּל;
בְּפִי אֲדַמְדֵּם גְּנֵי הַמּוֹלָדָה,
אֵךְ אֱלֹמָה תִּכְלֹת רוֹעֶפֶה מֵעַל.

בְּפִי אֲדַמְדֵּם שְׁרוּיִים הָעֲלוּמִים,
אֵךְ הַלֵּב עוֹד חִידָרַת עֵינָיו חָר;
וּשְׁדָה הַתְּנוּכָה, אֲשֶׁר יָמְיוֹ מְלֹאָה
בְּאֶפֶס מֶגֶל יִלְכִּין, בְּאֶפֶס יָד.

הוּא, גְּנֵי הָאֶפְלִים, הַנִּשְׁכָּחִים!
מִדְּרוֹנֵי-שָׁמַיִשׁ חֲמִים, אֵי-פֹו!
בְּתַרְוֵעוֹת יוֹם שָׁמַעְתִּי קוֹל הָאָרֶץ,
וְעֵינָהּ יִבֶּךְ בְּדָמֵי מִנִּי אֶז.

יִצְחָק עֵיכְטֵן

DE STEM VAN HET LAND

Zover als van mijn zon de paden reiken
word ik het armelijke land gewaar;
ik zie zijn tuinen in een rossig goud,
het stille blauw des hemels in zijn val.

In rossig goud ligt heel de jeugd gespreid,
al raadt het hart het raadsel van haar nood
en 't veldgewas, welks dagen zijn vervuld
is zonder sikkel wit en zonder hand.

Donkere tuinen, die vergeten zijn!
goudeilanden, warme zonnehellingen!
In 't dagrumoer hoorde ik de stem des lands,
van oudsher weende in mijn bloed zijn nood.

Jaäkow Fichmann.

תפלת אשה

יְמַרְנִי אֱלֹהִים, מִרוּחַ קָרָה
וּמִרוּחַ שׁוֹרְפֶת
לְמַעַן שְׁלוֹם הַלַּיִל וְהַנֶּגֶד וְהַפָּרָה
שִׁבְרָתָהּ.

וְגַם בַּעֲבוּר שְׁלֶקְחָתִנִּי, עֲנֵגָה מִרְחֹם,
מֵאֵב זָקֵן וּמֵאֵם זָקֵנָה
לְהוֹצִיא מִקֶּרֶקַע סְגוּפָה לָחֶם
וְגַם הָאֵנָה.

וּבַעֲבוּר שְׁקַבְלָתִי עָלִי בְּאַהֲבָה וּבְרַמָּה
כָּל הַטּוֹב וְהָרַע;
אֲשֶׁר גִּזְעָה הַבְּהֵמָה וּנְמוּכָה הַקָּמָה
וְאֲנִי גַם הָרָה.

יהודה קרני

GEBED VAN EEN VROUW

God, laat de hete wind ons niet verschroeien
en spaar ons voor de koude,
opdat de ren, de tuin en in de stal de koeien
blijven behouden.

Omdat gij mij, een kind, verwend op schoot,
naamt van mijn ouders, oud van dagen,
opdat ik in pijnen de aarde brood
en vijgen deed dragen,

Omdat ik stil voor U al goed en kwaad
in liefde heb ontvangen,
omdat de koe loeit en het graan zo laag staat
en ik zelve ben zwanger.

Jehoeda Karni.

רחל

הן דָּמָה בְּדָמֵי זֶרֶם.
הן קוֹלָהּ בִּי רֵן —
רַחֵל הָרֹעָה צֹאן לֶכֶן.
רַחֵל — יֵאֵם הָאֵם.

וְעַל בֶּן הַבֵּית לִי צֹר
וְהָעִיר — זָרָה.
בִּי הָיָה מִתְנוֹפֵף סוּדְרָה
לְרוּחוֹת הַמְדְּבָר;

וְעַל בֶּן אֶת דֶּרְכֵי אֲחִי
בְּבִטְחָה בָּוֶאת.
בִּי שְׁמוּרִים בְּרַגְלֵי זְכוּנוֹת
מִנִּי אֶז, מִנִּי אֶז.

רחל

RACHEEL

Het bloed van haar stroomt door mijn bloed,
haar stem zingt uit mijn keel:
Racheel die Labans kudde hoedt,
de stammoeder Racheel.

Daarom is mij het huis te klein,
de stad een vreemd gebied,
omdat de wind van de woestijn
háár sluier waaien liet.

Zó kan ik ook mijn wegen gaan
met zulk een zekerheid:
mijn voeten houden heugnis aan
het spoor uit vroeger tijd.

Racheel.

אל ארצי

לא שרתי לך, ארצי,
ולא פארתי שִׁמְךָ
בַּעֲלִילֹת גְבוּרָה,
בִּשְׁלַל קִרְבוֹת;
רק עֵץ — יְדֵי נִטְעוּ
חוֹפֵי יִרְדֵּן שׁוֹקֵטִים,
רק שְׂבִיר — כְּבִישׁ רַגְלִי
עַל פְּנֵי שָׂדוֹת.

אָכֵן דָּלָה מָאָר —
יִדְעֵתִי זֹאת, הָאֵם,
אָכֵן דָּלָה מָאָר
מִנַּחַת בְּהֶךְ;
רק קוֹל הַרְוַעַת הַגִּיל
בְּיוֹם יִגַּה הָאוֹר,
רק כְּכִי בְּמִסְתָּרִים
עָלֵי עֵנִיד.

רחל

GEZONGEN HEB IK NIET VOOR U

Gezongen heb ik niet voor u, mijn land
en nooit Uw naam gesierd
met sterke daden
en niet door oorlogsbuit. —
Mijn handen hebben slechts een boom geplant,
daar, waar de Jardeenoever rustig is,
mijn voeten hebben slechts een pad gebaad,
dat door Uw velden leidt.

Voorwaar, zeer schamel is
— moeder, ik weet dit wel —
voorwaar, zeer schamel is,
wat u uw dochter bood.
Niets dan de stem der blijdschap,
wanneer het licht weerglanst
en het verborgen wenen om
uw nood.

Racheel.

יִזְרְעֵאל

I.

בְּאַרְחַת גְּמִלִים מִיְּנִיקוֹת וּדְבִשׁוֹתֵיהֶן בְּשָׁמִים —
הַבְּרִיד אֱלֹהִים אֶת הָרִי הַגִּלְבֹּעַ
וְשִׁדְמוֹת יִזְרְעֵאל בְּבִכְרוֹת רְכוֹת
אֶל פְּטָמוֹת שָׂדֶן צָמְדוֹ.

זֶב, זֶב חֵלֶב הַנְּחָלִים, עוֹבֵר עַל גְּדוֹתָיו
וְהָאֲדָמָה — (הִיא, סוּסָה שְׂחוֹרָה, הָרָה!) —
הִנֵּה תִפְשֹׁט צִיָּאָרָה, נַחֲרִיקָה תִרְחִיב, תִּנְשֹׁף —
כִּי הִרִיחָה מֵיָם.

מֵיָם! מֵיָם!
הִיא, חֵלֶב הַקֹּדֶשׁ מִשְׁרִידָה, אֱלֹהִים!
אֲךָ הִנֵּה מְלֹאוֹ גַּם עֲטִינֵי חֵלֶב —
עֲטִינֵי אָדָם!
וּבְשָׂרֵי — שֶׁר שׁוֹפֵעַ כָּלוֹ — יִגְבֶּה מִנִּי אֶרֶץ.

הִיא, שִׁדְמוֹת יִזְרְעֵאל הָרְגוּבוֹת!
יִנְקָה! מְצִינָה!

בְּאֵנָה, בְּכָרוֹת! סוּסִים! אָדָם! אֱלֹהִים!
וְאִינִיקָם —
כִּי לָבָם פְּטָמוֹת שָׂדֵי.

JIZREËEL

I.

Als karavanen zogende kamelinnen met ontzagelijke bochels
deed god de bergen knielen van Gilboa
en gelijk jonge telgen vleien zich in Jizreël de velden
tegen de tepels van hun borsten aan.

De melk der beken stroomt, treedt uit zijn oevers,
de aarde (donker paard, dat drachtig is!)
strekt uit de nek, spert zich de neusgaten wijd open,
want het ruikt: water.

Water, water!
heilige melk van Uwe borsten, god!

O ziet, vol melk zijn ook mijn uiers, —
de uiers van een mens!

Mijn vlees — de borst stroomt over — steekt uit boven de grond.

Velden van Jizreël, grofkluitige,
wringt uit, drinkt uit, mijn borsten!

Komt, kamelinnen, paarden, mensen, god,
ik zal u zogen,
de tepels van mijn borsten zijn voor u.

Awraham Sjlonsky.

יזעאל

V

פרוים חלצה, פֿשערי היכל פֿתוחים.
באצפעות רגלי אלטפּה אדמת פֿקר.
הנה אתפֿרקר, ארפֿצה — חיק אם.
ובל הנהרות ילכו אלי,
ויד שרשיו פי כל אילן,
ומתרפק עלי אלהי כל העולם ולוחש לי באהבה:
— אתה! ... אתה! ...

אָטא גופי על כפּים
ומתחת לרעמת אילן עבת
על כּס דשא ירק אושיכּנו —
אדם־יהוה!
הנה עומד השחק חמה גדולה למצחו
בתפלין של ראש,
ורועף תפלה אלי חיקי, —
התפרמי, חלצה פֿשערי היכל פֿתוחים,
ותכא תפלת כל מי
לפני בשרי הטוב והמיטיב. —

אברהם שלונסקי

JIZREËEL

V

Het hemd geopend,
als poorten van een tempel
en met mijn voeten liefkoos ik den ochtendgrond.
Hier lig ik uitgestrekt: een moederschoot
en alle stromen monden in mij uit
en alle bomen schieten in mij wortel.
De god van het heelal buigt zich naar mij,
nu fluistert hij in liefde:
gij, o zij!

Ik neem mijn lichaam in mijn handen op,
onder de manen van een loverboom
en op een zetel van groen gras
leg ik het neer:
mens en god beide!
Ziet hoe de hemel met een grote zon
zijn voorhoofd tooit
als met de tefillien sjel rosj.
En een gebed zinkt langzaam in mijn hart. —
Wees open, hemd, gelijk een tempelpoort
en kome het gebed van ieder schepsel
tot aan dit goede en weldadig lichaam. —

Awraham Sjlonksy.

עוֹלָה רַבָּה

ומי אָתָּה הָעוֹלָה פֹּה בְּרִנָּה
וְרֹאשֶׁךָ רְסִיט־טֵל מָלֵא?
— לֹא רְסִיט־טֵל הֵם — דְּמָעוֹת.
אֲבָ וְאִם טוֹכִים עַל רֹאשׁ יְחִידִם
הִרְעִיפוּ בְּלִכְתּוֹ.
הַתִּיפְחָה אִם וַיִּכֶּךְ הָאֵב:
”לֵאזֵן תִּלְךְ וְעוֹדֶךְ רֶךְ,
הִהוּ כָכָה רֶךְ?
וְאַנִּי הַלֵּב הַקָּשִׁיתִי:
”וּמָה כִּכָּךְ?
עוֹלָה רַבָּה הֵן תִּרְצֶה!” —
וְאַלֶּלֶיךָ.
וְכֹה בְּרִנָּה אֶעֱלֶה לִּי
וְאִם גַּם רֹאשִׁי דְּמָעוֹת מָלֵא —
אֲשֶׁרִי וְטוֹב לִי!
יִדְעָתִי לְתוֹךְ כְּפִיהֶם הָרוֹעְרוֹת,
מִרְ יִכְפוּ עָתָה שָׁם אֲבָ וְאִם,
וְאַנְכִי אֶהְבֶּם, פֹּה אֶהְבֶּם...
אֶךְ אֶגְדֶּת־מִסְדָּה כֹּה יָפָה
וְחֹמַת־הַפְּלָאִים מוֹשְׁכַת כָּךְ,
לֹא אֶבְא־אֶמָּא יִדְעוּ הָאֶגְדָּה —
וְלֹא כִכּוּ כֹה לִיחִידִם,
כִּי לִקְרֹאתָהּ הִלְךְ! ...

EEN TEDER OFFER

Wie is het, die in jubel opwaarts trekt
en op wiens hoofd de dauw in druppels ligt?
Is het wel dauw? Zijn het geen tranen,
die, toen hun enig kind het huis verliet,
zijn goede ouders plengden op zijn hoofd?
Zijn moeder jammerde, zijn vader weende:
ach waarheen gaat gij dan, zo jong en teer nog.
ach nog zo teer?
Maar ik heb mij het hart verhard en sprak:
„Wat maakt dat uit?
Wordt soms een teder offer niet aanvaard?”
en ben gegaan.
Zo kwam ik onder jubel hier
en is mijn hoofd wellicht van tranen vol, —
heil mij en dat het mij ten goede zij!
Ik weet, dat in hun sidderende handen
mijn ouders wenen ginds,
ik heb hen zo lief, zo lief. —
Maar schoon is het verhaal van Massadah
en zózeer trekt die wondermuur ons aan,
dat als mijn ouders kenden dit verhaal,
zij niet zo zouden wenen om hun zoon,
die derwaarts is gegaan.

Jitschak Lamdan.

שִׁלְשֻׁלַת הַמַּחֲלוֹת

לֹא נִתְקָה עוֹד הַשִּׁלְשֻׁלַת
עוֹד נִמְשַׁכֶּת הַשִּׁלְשֻׁלַת
מִנִּי אֲבוֹת אֵלֵי בָנִים
מִנִּי מְדוּרוֹת אֵלֵי מְדוּרוֹת
עוֹד נִמְשַׁכֶּת הַשִּׁלְשֻׁלַת...

לֹא נִתְקָה עוֹד הַשִּׁלְשֻׁלַת
עוֹד נִמְשַׁכֶּת הַשִּׁלְשֻׁלַת
מִנִּי לַיְלוֹת שְׂמַחַת הַזֶּה
אֵלֵי לַיְלוֹת שְׂמַחַת מִסֶּרֶה
עוֹד נִמְשַׁכֶּת הַשִּׁלְשֻׁלַת...

רָקְדוּ בָּכָה אֲבוֹתֵינוּ:
יָד אַחַת עַל יְשָׁכֶם רַע,
סִפְר־תּוֹרָה בְּיַד שְׁנֵיָה
— סִבְל־אִמָּה בְּאֶהֱבָה נִשָּׂא —
רָקְדוּ בָּכָה אֲבוֹתֵינוּ...

כִּד נִרְמְדָה גַּם אֲנִי:
יָד אַחַת הָאֶמֶץ מִעָגֶל
מִכְאוּב־דּוֹר הַחֲבִיבָה שְׁנֵיָה
— סִפְר־יְגוֹנוֹת גְּדוֹל אֶחָד —
כִּד נִרְמְדָה גַּם אֲנִי...

אֲבוֹתֵינוּ עַת רָקְדוּ
עֲצָמוֹ הַיָּטִב עֲצָמוֹ עֵינֵיהֶם
וּמַעֲיָנוֹת־חֲדָדָה נִפְתָּחוּ

DE KETTING DER DANSERS

Niet verbroken werd de ketting,
nog sluit vast aaneen de ketting,
die van vaders reikt tot zonen,
van verbranding tot verbranding,
nog sluit vast aaneen de ketting...

Niet verbroken werd de ketting,
nog sluit vast aaneen de ketting
van de Simchath-Thora nachten
tot de nachten van Massadah,
nog sluit vast aaneen de ketting...

Eénmaal dansten onze vaders
met één hand op vriendschouder,
in de andere hand het séfer
— last door 't volk getorst met liefde —
eenmaal dansten onze vaders...

Laat ons dansen op hun wijze,
met één hand die ons de kring sluit,
in de andere het leed van heden,
't grote boek der smart, dat zwaar weegt,
laat ons dansen op hun wijze...

Eenmaal dansten onze vaders
en zij sloten goed de ogen,
open ging de bron der vreugde,

קְלוּ כָּכָה אֶז רַגְלֵיהֶם
בְּעֵינַיִם עֲצוּמוֹת
אֲבוֹתֵינוּ עַת רָקְדוּ ...

יִדְעוּ יִדְעוּ אֶז אֲבוֹתֵינוּ
כִּי עַל הַהוֹמוֹת יִרְקְדוּ
וְעֵינֵיהֶם אִם יִפְקְחוּ —
יִסְכְּרוּ מְעֵינֹת־חֲדָדָה
הַתְּפִירָר לְתֵהוֹם שְׁלִשְׁלֹת.
יִדְעוּ יִדְעוּ אֶז אֲבוֹתֵינוּ ...

כָּךְ נִרְקְדָה גַם אֲנַחְנוּ
וְעֲצוּמוֹת הֵן כָּךְ עֵינֵינוּ
כֹּה נִמְשִׁיכָה הַשְׁלִשְׁלֹת
בְּעֵינַיִם עֲצוּמוֹת
פֶּן תִּנָּתֵק וְתִתְפֹּרֵר.
כָּךְ נִרְקְדָה גַם אֲנַחְנוּ ...

כָּךְ נִמְשִׁיכָה הַשְׁלִשְׁלֹת
לֹא נִתְקָה עוֹד הַשְׁלִשְׁלֹת.
אֵן תּוֹכִיל? לָאֵן עוֹלָה הִיא?
הֲלָאֵה, הֲלָאֵה, הֲלָאֵה, הֲלָאֵה
אֵל נִחְקְדָה, אֵל נִשְׁאַלָה —
כָּךְ נִמְשִׁיכָה הַשְׁלִשְׁלֹת! ...

יצחק למדן

licht bewogen zich hun voeten,
eenmaal dansten onze vaderen...

O, zij wisten, onze vaderen,
dat zij op een afgrond dansten,
dat wanneer zij zouden kijken,
dicht zou gaan de bron der vreugde
en de ketting af zou breken,
o, zij wisten, onze vaderen...

Laat ons dansen op hun wijze,
laat ons onze ogen sluiten,
zo reikt in ons voort de ketting,
als de ogen zijn gesloten.
Anders zou de ketting breken,
laat ons dansen op hun wijze...

Zo reikt in ons voort de ketting,
niet verbroken werd de ketting.
Waarheen gaat zij? Waarheen reikt zij?
Verder, verder, verder, verder!
denk niet na en stel geen vragen —
zo reikt in ons voort de ketting!...

Jitschak Lamdan

בְּקִבוּצָה

בַּיּוֹם אֲנִי גִזַּרְתִּי אֶת הַזֶּבֶל
מִתַּחַת רֶגֶל הַפָּרָה בְּדִיר;
אוֹ לֵשׁ אֲנִי כָּטִיט לְכַדֵּק הַפִּירִים.
מֵאִיִּן בִּפְרֵד וּמִזְדָּרוֹ בְּנִיר.

צָנִיעַ גִּזַּרְתִּי וְדָל בְּעוֹלָמָהּ;
גִּזַּרְתִּי חוֹטְבֵי-עֵצִים וְשׂוֹאֲבֵי-מַיִם.
בּוֹ-בְלִי-שֵׁם אֲנִי אַחֵד מִבְּנֵי גִבְעוֹן;
עַבְדֵי-רַתְמִיד בְּמִקְדָּשְׁךָ בִּירוּשָׁלַיִם.

וּבְכוֹא הַשֶּׁמֶשׁ—אֲנֹכִי נוֹטֵל יָדִי
רוֹחֵץ גּוּפִי וּמִלְכִּישׁוֹ כְּתִנָּה לְכָנָה.
אֲנִי יוֹשֵׁב בְּאֶחָ לְבָנֵי-הַבְּתָנִים —
וּמִשְׁלַחַן-הַלֶּחֶם אֶקַּבֵּל מִנָּה.

אֲנִי יוֹשֵׁב בְּאַחֵד לְוֵי בֵּין לְוֵיִם,
נוֹשְׂאִים לָךְ בְּקֶדֶשׁ וְמִרְתְּהָלָה.
אֲדַנִּי! אוֹדֶךָ עַל-טוֹב הַזֶּבֶל הַמְנוּכָב.
עַל פֶּת-הַלֶּחֶם וְרֹגֶשׁ הַתְּפִלָּה.

לוי בן-אמתי

IN DE KWOETSAH

De hele dag schraap ik de kluiten mest
onder de poten van de koe vandaan
en kneed ik leem voor de gescheurde kachel
en drijf den ezel, rep mij op het veld.

Zeer schamel in Uw wereld is mijn deel
— het deel van houthakkers en waterdragers. —
Een nameloze, één van de Gibbonieten,
Uw tempeldienaars in Jeruzalem.

Bij 't ondergaan der zon was ik mijn handen
en lichaam en trek aan het witte hemd.
Dan zit ik als een broeder met de priesters
en van de broodmaaltijd krijg ik mijn deel.

Ik zit als een Leviet tussen Levieten,
die in de tempel psalmen voor U zingen. —
Ik dank U voor de vruchtbaarheid der mest,
het brood en het gevoel van het gebed.

Levy ben Amittai.

בְּכֶרֶךְ הַזֶּה

הוא צועד והדֵלֶקֶף שָׁר,
אין לוֹ אֶח בְּכֶרֶךְ הַזֶּה.

וּפָנָם כִּי יוֹ בּוֹ אֹר,
אִי רָאָהוּ? לֹא יִזְכּוֹר...

עַל פָּסִים חוֹפּוֹ חֲשָׁמַל,
לֹא אֱלִיו דְּבָרוֹ יִגַּל...

הוא צועד והדֵלֶקֶף שָׁר,
אין כּוֹיִן בְּכֶרֶךְ הַזֶּה.

אין כּוֹיִן... אֶךְ עוֹד עוֹמֵם
זְכַרְמָה כְּנִיָּה, כָּלִי שֵׁם.

שֶׁעַר הוּא בְּרַחוּב־מִדּוֹת,
שֵׁם רִגְלָיו גַּעְמָדוֹת.

כָּל הַבַּיִת לוֹטָה שְׁנָת,
קוֹמוֹתָיו יִטְפּוֹם בְּלֹאט.

יַעַל, עֵץ הַחֲקִיּוֹ יַחְרוֹק,
לֵב לוֹ וְהַלֵּב יִדְפּוֹק.

יָד לִכְיֹם מִפְתַּח חֶרֶב,
פֶּה הַדֵּלֶת, פֶּה הוּא גֶר.

צֶעַד עוֹד וְחֶדֶר רִיק,
וְהוּא יוֹשֵׁב בְּכָר וְשׁוֹתֵק.

ט. שִׁלּוֹם

IN DE VREEMDE STAD

Zijn schreden gaan door de regen, die zingt
in de vreemde stad, waar hij geen broeder vindt.

En deze lantaren, die licht op hem spat,
waar zag hij hem? Maar ook hij vergat.

Wel ijlt door de leiding electriciteit,
maar naar hem wordt geen enkel bericht geseind.

Zijn schreden gaan door de regen, die zingt
in de vreemde stad, waar hij geen richting vindt.

Geen richting... In 't lichaam ging niet teloor
van een enkele herinnering 't nameloos spoor.

Hij weet van een deur in een brede straat,
daarheen is het, dat zijn weg thans gaat,

Om het hele huis ligt de slaap gespreid,
stil beklimt hij de trap die naar boven leidt.

Hij stijgt en het hout maakt gekraak waar hij gaat,
hij heeft een hart en een hart, dat zwaar slaat.

De sleutel is koud aan de hand in zijn zak.
Een deur. Hij woont hier in dit vertrek.

Eén schrede nog. En de kamer rondom
is leeg. Hij zet zich neer en blijft stom.

Sj. Sjalom.

בְּאוֹתֶם הַיָּמִים

בְּאוֹתֶם הַיָּמִים אָנִי מֵאֲזִין קוֹל בְּאוֹת
וְנִכְוֹנָה נִשְׁמָתִי וּמִקְלָה בִּיד.
אָנִי מוֹנֶה הֶרְגָּעִים וּמוֹנֶה הַשָּׁעוֹת
וּבִת־קוֹל לִי עוֹנָה מִמַּעֲיָנוֹת הָעֵד.

וּפָנַע בִּי אָדָם וְנָתַן בִּי עֵין
וְנָתַר בִּי לְבִי וְכָלִי רִתַּת :
הֵי־שׁ בִּי אֵלֵי הוּא שְׁלוּחַ אוֹ אֵין ?
הִזְהוּ הַמָּקוֹם ? הִזְהוּ הָעֵת ? — — —

בְּאוֹתֶם הַיָּמִים לֹא אֶכִּיר פָּנֵי גִדְרוֹת
וּבָהִי־ם וּגְנוֹת כְּחִידָה הֵם לִי.
אָנִי תוֹהֶה עַל דְּרָכִים וְשֹׁחַ עַל פִּי בְּאֲרוֹת
וְעֵינֵי צוֹפִיּוֹת בְּשִׁקּוּעַ הָדָלִי....

וְכָל הָר לִי הַתְּמָהוּץ, וְכָל עֵנָן לִי פֶלֶא
וְטִרְפִּי כָּל אֵילָן מִתְעַתְּרִים בְּחִיל.
וְאִימָה וּקְדִישָׁה בַּיָּמִים הָאֵלֶּה
לְפָעַמִּי הָעֵדֶר וּלְהַמִּית חֲלִיל.

וּבִיתִי בְּרַחֲבֵי הַלִּילוֹת כְּסָפִינָה
הָעוֹמְדָה לְהַפְלִיג וְלֹא נוֹדַע לְאֵן.
וּבְאֶדְפֵי קוֹל כֶּסֶף נֶאֱלָמַת בִּי רִנָּה
עַל אֲשֶׁר לֹא יוֹכֵן וְעַל אֲשֶׁר לֹא כָאן.

IN DIE DAGEN

De stem der toekomst hoor ik in die dagen,
mijn ziel houdt in zijn hand de staf, bereid.
Ik tel de ogenblikken en de uren,
een stem spreekt uit de bron der eeuwigheid.

Als ik een man ontmoet, die naar mij ziet,
dan springt het hart mij op, het lichaam beeft:
komt hij gezonden op mijn weg of niet?
is dit de plaats en dit het uur misschien?

Ik ken de heggen niet in deze dagen
en raadselen zijn huizen mij en daken,
verbaasd zie ik de wegen en ik staar,
gebukt over de bron, de emmer na.

Bergen verwonderen mij, wolken zijn vreemd,
de bladeren in huivering gereed,
het gaan der kudden en het fluitspel dragen
ontzag en heiligheid in deze dagen.

Mijn huis is in de wijde nacht een schip,
dat aanstonds uitvaart en niet weet waarheen,
de duizend stemmen zwijgen van de jubel
om wat niet hier is en wat geen begreep.

אֶךְ פִּתְאוֹם אָלְפֶה, שְׁתֵּי עֵינַי אֶסְגֶּרָה
כָּל עֶצֶב בִּי קָשָׁב. כֹּר שָׁרִיד לֹא זֶע:
הַסְעֶרָה הַנְּבוֹאָה הַזֹּעָה הָאוֹרָה —
הַדְּפִקוּ עַל פִּתְחֶי? הַדְּפִק הַבָּא?

ש. שלום

Plotseling deins ik, doe de ogen dicht,
elke pees luistert, geen vezel beweegt.
De storm, de profetie, de vrees, het licht, —
sloegen zij aan mijn deur? Sloeg de toekomst wellicht?

Sj. Sjalom.

טָהָר

הַרְחַק מֵעוֹלָמֵנוּ הַשָּׁפֵל,
רֵם מִנָּשָׁם טַחֵב סִגְרִירָיו
תִּלְכֹּלֵב הַפֶּגֶה הַשְּׁמִימִי
נָטַע אֱלִים
שְׁתוּל בְּפִלִימָה הַצּוֹנֶנֶת.

מִנְצָנָצִים בְּנֶצֶחַ צְנוּעֵי זֵו
נִצְנִיק — בּוֹכָבִים וּמָלִית
זָךְ בְּצִנּוּרוֹת זָהָב
נוֹזֵל דָּמִי הַיּוֹלִי
אֶל שְׁחֹר אֲשִׁמּוּרוֹת לִירוֹתֵינוּ.

עִיפָה אֲזַנְנוּ מִשְׂאוֹנוּ שֶׁל יוֹם.
אֶבֶן אֵין — כֶּה לֹא מִרְטָה סִבִּין;
שָׁקֵר אֵין — בּוֹ לֹא רִפְשָׁה לִישׁוֹן —
כָּרְכֵנוּ הַפֶּגֶה,
בְּאוֹרֵךְ בְּאַמְתָּךְ, בְּשִׁלּוֹמֶךְ!

ח"י לנסיך

REINHEID

Ver van onze nederige wereld,
reikend uit de natheid van de regens
zijt gij bloeiend, hemels braambos,
godenplant,
met Uw wortels in het ijzig niets.

In de eeuwigheid fonklen met kuise
glans Uw bloesems, sterren, sterrenbeelden, —
puur gelijk een gouden straal
vloeit het stoflijk zwijgen
in de donkre wake onzer nachten.

Moe is ons oor van het rumoer des daags,
geen steen, waaraan geen mes geslepen is,
geen leugen, die de tong niet heeft gescherpt. —
Zegen ons dan, braambos
met Uw licht, Uw waarheid en Uw vrede.

Chajiem Lensky

נַעֲרֵי הַקָּטָן

נַעֲרֵי הַקָּטָן בְּכַל־דַּעַת נוֹשֵׁם
אֶבֶק־הַשָּׂרָפָה בְּאַרְצוֹ בְּנֵי־שָׁם.

מִכְּטֹו מְלוֹה כָּל שׁוֹטֵר בְּמִדְּוֵי:
זֶה הַדּוֹר הַחֲזָק וְיָפָה מִדּוֹרָיו.

אֲנָשִׁי מִלְחָמָה אֶת עֵינָיו מְרַהִיבִים
וְלִתְמוֹ יִשְׁחַק בְּצָבָא, בְּרוֹכִים.

בַּחֹל, בְּחֶצֶר עִם קָהֶל־נַעֲרָיו
הוּא עוֹרֵךְ מִלְחָמוֹת יְהוּדָה וְעָרָב.

נָתַן לְמִשְׁחַק הַצָּבָא, הַיָּבִין
עַל מָה רֹאשׁ אָבִיו כִּה יִשָּׁח וְיִלְכִּין...

אברהם ברודים

MIJN ZOON

Mijn zoon is zo klein nog en zonder verstand,
hij ruikt reeds de kruitdamp, die hangt over 't land.

Zijn blik volgt de uniform van den agent
— den finksten en sterksten oom dien hij kent. —

Zijn oog, dat soldaten ontwaart, glinstert blij,
net als zij staat hij met zijn geweer in de rij.

Hij speelt met zijn vriendjes op pleinen, op 't zand:
de Joods-Arabische strijd is ontbrand.

Verdiept in zijn spel, weet hij niet hoe het komt,
dat zijn vader zo bleek is, diens rug zich zo kromt.

Awraham Braudes

למען תינוקות

למען תינוקות המימי מלמול,
אל נא אלהינו תעמד ממול.

למען תינוקות ערפו רוצחים,
פרך נא, רבוצרא, זרענו לנצחים.

למען תינוקות של בית רבן
מחה נא, אלהינו, אכל דהחרפן.

אברים בריים

OM DER KINDEREN WILLE

Om der kinderen wille, om hun argeloos gepraat,
verhoed, dat Gij met ons in vijandschap gaat.

Om de kinderen, die men heeft omgebracht,
God, zegen voor altijd ons nageslacht.

Om de kinderen in school, maak een einde aan
dit rouwen, omdat wij teniet zijn gegaan.

Awraham Braudes

עם עֵרֵב

לְבִי תִפְלֶה :

עֲשֵׂה לְמַעַן אֶבְרָכְךָ

עַל סֵף הָעֵרֵב,

לְמַעַן אִם כְּפוּפָה

עַל גֵּרְכִי.

אֵלֵי

צו חֲסִדְךָ

עם עֵרֵב.

אברהם ברודס

DES AVONDS

Zo bidt het hart
nu wij den avond binnengaan,
doe het om der wille van een vader
en om zijn droefenis
en om een moeder die des avonds
gebogen zit en breit.
Mijn God,
beveel ons aan
in Uw barmhartigheid
voordat het avond is.

Awraham Braudes

BIOGRAFIEËN

SJAOEL TSJERNICHOWSKY.

Geb. in 1875 te Michailowka (Rusland). Bezoekt handels-school in Odessa, Universiteiten te Heidelberg en Lausanne. Studeerde medicijnen. Was jarenlang werkzaam als arts in Berlijn en op verschillende plaatsen in Rusland. Sedert 1931 in Palestina. Sedert 1934 gemeentearts in Tel Aviv.

Gedichten: Kol Sjier Tsjernichowsky, 1939. *Verhalen*.

Vertalingen: uit Homerus, Gilgamesj-epos, Plato, Amacreon, Theocritus, Sophocles, Horatius, Kalevala, van den Vos Reinaerde, Shakespeare, Molière, Longfellow, Shelly, de Musset, Goethe.

JAÄKOW KAHAN.

Geb. in 1881 te Slotzk (Rusland). Studeerde te Bern filosofie. Werkte in Polen. Vanaf 1934 in Palestina.

Gedichten: „Neoeriem oenedoediem”, „Been hechorawot”. Enkele, vooral Bijbelse, *drama's* en *vertalingen* uit de werken van Goethe.

ELISJEWA' (BICHOWSKY).

Geb. in 1881 te Reisin (Rusland) uit niet-Joodse ouders. Bezocht hogere opleidingsschool in Moskou en was in Rusland reeds werkzaam op Joods gebied. Sedert 1925 in Palestina. Schreef ook gedichten in het Russisch.

Gedichten: Kos ketanna, charoeziem. Verder *romans* en *verhalen*.

JAÄKOW FICHMANN.

Geb. in 1881 in Weltsy (Bessarabië). Bezocht het cheder. Leraar. Sedert 1912 met geringe onderbreking in Palestina. Is redacteur van verschillende litteraire periodieken.

Gedichten: o.a. Jeme Sjemesj, Arawa, Tselaliem al hasadot 1935. Verder *verhalen*, *leerboeken*, *vertalingen* (o.a. van Heine Goethe, Baudelaire, Hebbel) en *litteraire critieken*.

JEHOEDAH KARNIE (Wolowelsky).

Geb. in 1884 in Pinsk. Hij woonde achtereenvolgens in Wilna en Odessa. Vanaf 1921 in Palestina. Redacteur van Haärets. Schreef ook Jiddisj.

Gedichten: Sjeariem, Bisj'arajig Moledet, en *vertalingen*.

RACHEEL (BLUWSTEIN = Sela').

Geb. 1890 te Viatka (Rusland); stierf in 1931 te Tel Aviv. Bezocht het gymnasium te Poltawa en de landbouwschool te Toulouse. Sedert 1909 in Palestina met een onderbreking van 4 jaar. Arbeidster in Rechowoth, Kinereth, Dagania. Lerares in Jeruzalem. Schreef tot 1920 gedichten in het Russisch, daarna in het Hebreeuws.

Haar werk staat zeer onder de invloed van de ideeën van A. D. Gordon

Gedichten: Sjierat Racheel 1934, en *vertalingen*.

AWRAHAM SJLONSKY.

Geb. in 1900 te Krijokov (district Poltawa). Stammt uit een Chassidische familie. Studeerde in Jekaterinoslav en aan de Sorbonne. Van 1913—14 in Palestina, daarna sedert 1921. Arbeider; redacteur van Dawar.

Gedichten: o.a. Dawai, Leabba-imma, Bagilgal, Beële Hajjamem, Awnee Bohoe, Lo tirtsag. Publiceerde veel *vertalingen* (o.a. van Poesjkin, Gogol, Molière, Gorki).

JITSCHAK LAMDAN.

Geb. in 1900 te Mlinov (Wolhynië). Sedert 1920 in Palestina. Arbeider in Galilea en Ben Sjemen.

Gedichten: Massada, Baritma hamesjoelesjet.

LEVY BEN AMITAI (Lipa Brewda).

Geb. in 1901 te Lanowitz (Rusland). Bezocht cheder en Russische school. Sedert 1921 in Palestina. Arbeidde in verschillende kolonies, was Zionistisch werkzaam.

Gedichten: Hasjiboliem peniema.

S. SJALOM (S. Sjapiera).

Geb. 1905 in Drohowicz (Galicië). Stammt uit een rabbijnenfamilie. Bezocht onderwijzerskweekschool in Jeruzalem en de Universiteit te Erlangen. Sedert 1922 in Palestina.

Gedichten: Sefer hasjieriem wehasonetot 1940.

Verhalen: Joman hagalil.

CHAJIEM LENSKY.

Geb. in 1905 in Slonim. Leefde in Siberië in ballingschap. (Zie over hem Bialik, Iggerot v p. 192 en 248).

AWRAHAM BRAUDES.

Geb. in 1907 te Wilna. Studeerde aan de Universiteit te Jeruzalem. Sedert 1923 in Palestina. Fabrieks- en bouwvakarbeider.

Gedichten: Batelem, Esjnaw, Mibajit, Emoeniem.

AANTEKENINGEN

Voorzover niet anders vermeld moeten alle gedichten in Palestijnse uitspraak gelezen worden.

1. MEN ZEGT ER IS EEN LAND.

Het gedicht moet in Asjkenazische uitspraak, met de in Oost-Europa gebruikelijke klemtoon, gelezen worden: óum-riem / jésjnoh / érets (trochaeisch).

vs. 12. Akiewah: beroemd Joods geleerde en strijder voor de vrijheid in de opstand van Bar-Kochewa (131—135).

vs. 15. קְרוּשִׁים betekent zowel heiligen (in vs. 19) als martelaren (hier) waartoe ook R. Akiwah behoorde.

vs. 16. De Maccabi: Juda de Maccabeeër.

N.B. Van dit gedicht bestaat nog een tweede versie, die Tsjernichowsky eveneens in zijn Berlijnse tijd heeft vervaardigd. Tegenover de optimistische toon van ons gedicht laat de andere versie een geheel ander geluid horen en eindigt aldus:

בִּיצֵר זֶה תַּעֲיִנוּ?
טָרֵב הַיִּנָּה לָנוּ
אוֹתָהּ אֶרֶץ שָׁמַיִם
אוֹתָהּ לֹא מִצְאָנוּ.

אִירִי - - כָּבֵד אֵינָנָה?
וְדַאי נָטַל זִוְהָ
דָּבָר בִּשְׂבִירָנוּ
אֶרְצִי לֹא צִוָּה - - -

2. HET LIED VAN DEN WACHTER.

vs. 5. **אלוהינו שבשמים** vgl. **כוכבי שבשמים**.

vs. 7 en 8. Vgl. Gen. 28:14 en in het bijzonder Lecha Dodie (zang bij het intreden van de Sabbat) strophe 8.

3. EEN NIEUW LIED.

Uitspraak als „Men zegt er is een land”.

Rhythme: Dactylisch: minnie k'tsous / érets wa'a / rówous
re / chóukous nou / héeres we / 'oúlo /
sjiéro cha / dóosjo.

T.a.v. titel en motief denke men aan de woorden, welke het hoofdgebed inleiden en die zinspelen op de verlossing (**שירה** **חדשה שכתו גאולים לשמך**); Dáár is het lied aan de rietzee bedoeld. (Ex. 15).

11. JIZREËEL V.

vs. 13. Tefillien sjel rosj: de voorhoofdsbanden, welke bij het gebed gebruikt worden.

vs. 16. **בוא לפני** bij gebed terminus technicus: aanhoren.

vs. 19. **הטוב והמטיב** zie inl. p. 31 Epitheton in de liturgie van God: Hij is zelve goed en doet goed.

12. EEN TEDER OFFER.

Titel: **עולה** is offer, dat geheel verbrand werd. Hier tevens woordspeling met **עולה**: Palestina-immigrant, pionier.

vs. 1. **ברננה נעלה** vgl. **העולה ברננה** (in de zang **צור משרו אכלנו**, welke op Vrijdagavond gezongen wordt).

vs. 2. **וראשרסיטל מלא** vgl. Hooglied 5:2. Het Hooglied werd steeds uitgelegd als een zinnebeeldige beschrijving van Gods liefde tot Israël. Daarom komen deze woorden vaak voor in beschrijvingen van Gods macht (vgl. **אנעים ומירות** vs. 13) en in de Messiaanse literatuur, wanneer verhaald wordt, hoe God zijn geliefde bevrijdt.

vs. 4. **יהירם**. Vgl. de offering van Awrahams enige zoon (Gen. 22:2).

vs 15 **אשרי וטוב לי** vgl. Psalm 128:2.

vs. 19. Massada is de Joodse vesting, die bij de opstand van 70 het laatst in handen van Romeinen viel (72). Als motief (en naam) van de dichtbundel van Lamdan betekent het de laatste toevlucht en vesting van het Joodse volk, dus Erets Jisraël (Lamdan beschrijft n.l. de verscheurdheid van

de huidige generatie en de betekenis van Erets Jisraël voor dit geslacht). Zo kan hier gesproken worden van de vreugde van Massada in de zin van de vreugde om de opbouw van Erets Jisraël (zie ook no. 13).

13. DE KETTING DER DANSERS.

Titel: שלשלת, ketting, wordt in het bijzonder gebruikt om de ketting der traditie aan te geven.

vs. 3. אֵל = אֵלִי = מֶן = מִנִּי. Deze vormen komen vooral voor in poëtische gedeelten van Tanach en Middeleeuwse gedichten en geven het gedicht een archaïserend, melancholisch karakter.

vs. 8. מדורה: brandstapel.

vs. 8. שמחת תורה: Simchat-Thora is de vreugde om de Thora bij het beëindigen van de cyclus voorlezingen van de Pentateuch.

vs. 43. טוביל brengt.

14. IN DE KWOETSAH.

vs. 1. אֶת גְּלִלֵי הַיָּבֵל de grofheid van uitdrukking, die de aard van de arbeid laat uitkomen (vgl. ook de alliteratie van de e-klank), kan in de vertaling niet volledig weergegeven worden.

vs. 6. Houthakkers en waterdragers waren de geringste arbeiders in de tempel. Vooral was het de arbeid van de Gib'onieten (vs. 7: vgl. Jozua 9:1—27 en speciaal vs. 21 en vs. 27). Zij waren veroordeeld ewig deze dienst te verrichten (vs. 8 van ons gedicht).

vs. 11. De priester alleen mag eten van de „toonbroden” (vs. 12). Vgl. Ex. 35:13.

vs. 13/19. Eén van de functies van de Leviëten in de tempel was het zingen. Waarschijnlijk liggen in deze woorden ook een zinspeling op de naam van den schrijver opgesloten.

15. IN DE VREEMDE STAD.

vs. 13. לוטה omhuld.

16. IN DIE DAGEN.

vs. 4. בַּת־קוֹל Echo, bovennatuurlijke, Goddelijke stem.

vs. 21. אֵלֶּפֶת heftig schrikken (vgl. voor het bijzondere accent van dit woord, Roeth 3:8).

17. REINHEID.

vs. 1. נשם ademen, waaien.

vs. 3. סנה vgl. Ex. 3:2

vs. 9. ריילי van Grieks hulè, dat in de filosofie (ook Hebreeuwse) oerstof betekent.

vs. 15. באורך כאמתך ובשלומך deze begrippen zijn aan de liturgie ontleend en daar als Goddelijke gaven gezien. Vgl. b.v. Ps. 43:3.

18. MIJN ZOON.

vs. 1. כבלי-דעת onbewust.

vs. 6. ולתמו in zijn onschuld.

19. OM DER KINDEREN WILLE.

vs. 2. אל תעמוד ממול blijft niet verre staan, houd U niet afzijdig.

vs. 4. הכורא Gij, Schepper.

vs. 5. תינוקות של בית רבן, schoolkinderen. Vgl. ook de Midrasj: Resj Lakiesj zei uit naam van R. Jehoeda Hannasie: de wereld blijft slechts bestaan om der wille van de adem van de schoolkinderen.

vs. 6. חרבן verwoesting.

20. DES AVONDS.

Het gedicht is geïnspireerd op het gebed: יעלה רתנונו uit de liturgie van Kol Nidrei. (Vgl. ook מערב עד ערב van Neilah). Ook verder komen veel reminiscenties voor aan de liturgie. (Bijv. רבי תפלה vgl. אני תפלה; עשה למען vgl. o.a. het gebed אבינו מלכנו)

INHOUD

blz.

Inleiding	5
Gedichten:	
Sjaoel Tsjernichowsky: Men zegt er is een land	34
Sjaoel Tsjernichowsky: Het lied van den wachter	36
Jaäkow Kahan: Een nieuw lied	38
Elisjewa': Kinnereth	40
Jaäkow Fichmann: Wel weet ik: nimmer zult gij zijn	42
Jaäkow Fichmann: De stem van het land	46
Jehoeda Karni: Gebed van een vrouw	48
Racheel: Racheel	50
Racheel: Gezongen heb ik niet voor U	52
Awraham Sjlonksy: Jizreël I	54
Awraham Sjlonksy: Jizreël V	56
Jitschak Lamdan: Een teder offer	58
Jitschak Lamdan: De ketting der dansers	60
Levy ben Amittai: In de kwoetsah	64
Sj. Sjalom: In de vreemde stad	66
Sj. Sjalom: In die dagen	68
Chajiem Lensky: Reinheid	72
Awraham Braudes: Mijn zoon	74
Awraham Braudes: Om der kinderen wille	76
Awraham Braudes: Des avonds	78
Biografieën	81
Aantekeningen	83

